

V. NOVIKOV

A PÁRT
ÉS A
SZOVJET IRODALOM

SZIKRA

HIBAIGAZÍTÓ

28. old. felülről 5. sorban 1939 *helyesen* 1934

29. old. felülről 19. sorban szellemi *helyesen* eszmei

Novikov. A párt és a szovjet irodalom.

V. NOVIKOV

A PÁRT
ÉS A SZOVJET IRODALOM

SZIKRA

BUDAPEST 1953

Az orosz eredeti címe :

В. НОВИКОВ

ПАРТИЯ И СОВЕТСКАЯ ЛИТЕРАТУРА

ЗНАМЯ. № 1. 1953.

I

Az SzKP XIX. Kongresszusa összegezte a szovjet nép Lenin—Sztálin zászlaja alatt aratott világtörténelmi győzelmeit és körvonalazta a kommunizmus építésének nagyszerű programját.

A XIX. kongresszus határozatai, Sztálin elvtársnak „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című zseniális műve, a párt vezérének a kongresszus záróülésén mondott lelkesítő beszéde új, még magasabb fejlődési fokra emelték a marxista-leninista elméletet, szemléltetően bizonyították a marxizmus-leninizmus elveinek győzelmét és a zseniális sztálini eszmék ragyogó fényével világították meg a dolgozó tömegeknek a kommunizmus felé vezető további útját.

A kongresszus munkája folyamán a világ újból meggyőződhetett arról, milyen erős a Kommunista Párt, a szovjet nép minden győzelmének szervezője és lelke. Malenkov elvtárs az SzK(b)P Központi Bizottságának munkájáról tartott beszámolójában a XIX. kongresszuson leszögezte: „A Kommunista Párt vezetésével vívtuk ki a szocializmus világtörténelmi győzelmét a Szovjetunióban és semmisítettük meg örökre az ember ember által való kizsákmányolását. A párt vezetésével küzdenek sikeresen a Szovjetunió népei egy nagy cél megvalósításáért, azért, hogy országunkban felépítsék a kommunizmust”¹.

¹ Az SzKP XIX. Kongresszusának anyaga. Szikra 1952. 124. old.

A Kommunista Párt és vezetői a munkásosztály forradalmi harcának egész története során, az új, kiszákmányolástól mentes társadalom felépítésének minden szakaszában nagy figyelmet fordítottak és fordítanak a szépirodalomra és nagyra értékelik annak társadalmi és pedagógiai jelentőségét.

Lenin és Sztálin munkáikban lerakták a marxista-leninista szocialista esztétika szilárd alapjait. Lenin 1905-ben „Pártszervezet és pártirodalom” című cikkében az apolitikus művészet hazug burzsoá „elméleteivel” szemben felállította azt az elvet, amely szerint a művész szabadon szolgálja a leghaladóbb és következetesen forradalmi osztályt — a proletariátust, kifejtette és megindokolta a bolsevik pártosság elvét. Lenin nagy értékekkel gazdagította az irodalomtudományt, amikor jellemezte a szocialista realizmus alapvonásait és megjelölte fejlődésének útját.

Sztálin elvtárs meghatározta a szovjet irodalom alapvető módszerét — a szocialista realista módszert, kifejtette a szovjet művész magasztos és nemes célját — azt, hogy a művész legyen az emberi lélek mérnöke, s megmutatta a művészet fejlődésének törvényeit és útjait a szocializmus korában.

A szovjet irodalom minden sikerét a Kommunista Pártnak, s személy szerint Leninnek és Sztálinnak köszönheti. „Nehéz a tudomány, a kultúra és a művészetek terén olyan ágat, az ideológiai fronton olyan szakaszt találni, ahol ne éreznénk nagy vezérünk és tanítónk lelkesítő és irányító szerepét, zseniális eszméinek jótékony hatását”² — mondotta Szuszlov elvtárs a párt XIX. kongresszusán elhangzott beszédében.

A szovjet irodalom együtt fejlődik a szovjet társadalommal. Tevékenyen kiveszi részét a szocializ-

² Az SzKP XIX. Kongresszusának anyaga. 289. old.

mus építésének grandiózus munkájából, támogatja a pártot a tömegek kommunista nevelésében.

A Kommunista Párt hazánk életének minden új, történelmi szakaszában, vezetőinek kezdeményezésére határozatokat hozott és hoz az irodalom kérdéseiben; ezek a határozatok megszabják az írók feladatait, s világos és szabatos programot adnak a szovjet művészet fejlődése számára.

A párt mindig arra szólította fel az írókat, hogy a legfontosabb, időszerű kérdéseket oldják meg, fedjék fel a kor jellemző vonásait, s alkossanak olyan tipikus alakokat, amelyek nagy kifejező erővel ábrázolják az új ember, a szovjet ember arculatát. A Kommunista Párt az élenjáró szovjet írók alkotásaira támaszkodva harcolt minden olyan ellenséges kísérlet ellen, amely arra irányult, hogy a szovjet irodalom fejlődését helytelen irányba terelje. A párt szétzúzta a trockista-buharinista ügynökséget, megtisztította az irodalom frontját a proletkultosoktól, majd a rappista vulgarizálóktól, erélyesen elfojtotta a szovjet népszellemével és érdekeivel ellenségesen szembenálló kozmopolita megnyilvánulásokat. A Kommunista Párt, miközben állandóan az irodalom eszmeiségének fokozásán fáradozik, arra tanítja az írókat, hogy hódítsák meg a művészi mesterségbeli tudás csúcsait, és olyan műveket alkossanak, amelyek mind tartalmukat, mind formájukat tekintve megfelelnek nagy, hősi korunknak.

A Kommunista Párt állandóan gondoskodik a soknemzetiségű szovjet irodalom valamennyi ágának fejlődéséről és erősödéséről, s az írókat a nemzetköziség és a szocialista testvériség szellemében neveli.

Fagyeejev a XIX. pártkongresszuson elhangzott felszólalásában behatóan fejtegette, milyen nagy és jótékony hatása van a pártnak, a párt határozatainak és útmutatásainak a szovjet irodalom fejlődése szempontjából.

„A párt ihlette meg az irodalmat századunk leghaladóbb eszméivel — a kommunizmus nagy eszméivel; a párt helyezte a figyelem középpontjába az új társadalmat építő szovjet embert. A párt forrasztotta egy családba soknemzetiségű szovjet irodalmunkat, amelyhez minden egyes nép irodalma hozzájárul a maga nemzeti formájának színpompájával; a párt fűzte össze a művészetünk nagy céljait a nemzeti irodalmaknak, mindenekelőtt az orosz nép irodalmának és az emberiség sokévszázados művészi fejlődésének leghaladóbb, legfennköltebb hagyományaival; a párt mutatta meg a határtalan tökéletesedés és újítás lehetőségeit a szocialista realizmus útján. A párt ez ihlető útmutatásainak köszönheti a szovjet irodalom mindazt, ami alkotásainak legjava.”

A szovjet irodalom a párt, s személyesen Lenin és Sztálin állandó gondoskodása folytán vált a világ legeszmeibb, leghaladóbb, legforradalmibb irodalmává. A szovjet irodalom érdekei azonosak a szovjet nép érdekeivel. A szovjet írókat egész alkotó tevékenységükben a párt bölcs politikája irányítja, mely a szocialista állam életének létfontosságú alapja.

A szovjet irodalom az egész világ előtt tanúságot tesz a felszabadult nép alkotó képességeiről, megerősíti a szocialista rend erejébe és megdönthetetlenségébe vetett hitet, s a béke híveit döntő harcra szervezi és tömöríti egy új háború gyújtogatói — az amerikai agresszorok ellen.

II

A Kommunista Párt már a Nagy Októberi Szocialista Forradalom első napjaiban hozzáfogott a szocialista kultúra megteremtését szolgáló lenini-sztálini program gyakorlati megvalósításához. A Szovjet Köztársaságban az irodalom az egész párt és az egész állam ügyévé vált.

A pártnak a szépirodalom terén folytatott politikáját mindig a Szovjetállam általános feladatai határozták és határozzák meg. Ez a politika mindig összhangban volt a szocialista építés létszükségleteivel. Sztálin elvtárs a párt XVIII. kongresszusán megállapította, hogy az Októberi Forradalom óta a Szovjetállam fejlődése két fő szakaszon ment át.

Az első szakasz — az Októberi Forradalomtól a kizsákmányoló osztályok felszámolásáig terjedő időszak.

A szocialista állam fejlődésének második szakasza — a város és a falu tökéletes elemeinek felszámolásától a szocialista gazdaság teljes győzelméig terjedő időszak.

A Nagy Honvédő Háború és a háború utáni sztálini ötéves tervek — a Szovjetállam második fejlődési szakaszának állomásai — határozták meg a szovjet irodalom fejlődésének új időszakait.

A szovjet állam erősödése, a szocialista építés Szovjetunióban aratott győzelme tükröződött a szovjet irodalom fejlődésében is.

Fejlődésének első időszakában a Szovjetállam fő feladata Sztálin elvtárs szavai szerint az volt, „... hogy elnyomja a megdöntött osztályok ellenállását, hogy megszervezze az ország védelmét az intervenciók támadásával szemben, hogy helyreállítsa az ipart és a mezőgazdaságot, hogy előkészítse a tökéletes elemek felszámolásának feltételeit”³.

1917—1920 között a polgárháború frontjain dőlt el a forradalom sorsa, a szovjet hatalom sorsa. A párt minden erejét az ellenforradalom és a külföldi intervenció ellen fordította. Ennek ellenére a párt vezetői, Központi Bizottsága állandóan figyelemmel kísérték az új kultúra építésének kérdéseit, az irodalom és a művészet kérdéseit. Az új, szocialista irodalom meg-

³ Sztálin. A leninizmus kérdései. Szikra 1952. 751. old.

teremtése igen nehéz és bonyolult folyamat volt, mely elkeseredett osztályharc közepette zajlott le.

A párt Lenin és Sztálin kezdeményezésére egész sor gyakorlati rendszabályt léptetett életbe a kultúra fejlődésének biztosítása érdekében: megszervezték a klasszikusok műveinek tömeges kiadását, hozzáférhetővé tették a nép számára a könyvtárak gazdag anyagát, megszervezték a könyvkiadást, széles alapokra fektetve megindították a nemzeti nyelvű oktatást, ami a tartalmában szocialista, formájában nemzeti kultúra kifejlődésének előfeltétele. Nagy arányokban bontakozott ki az analfabetizmus felszámolására irányuló munka.

Ezzel egyidejűleg a Kommunista Párt könyörtelen harcot vívott az irodalom frontján a belső ellenforradalom és annak mensevik cinkosai ellen.

A proletkultosok eltorzítva ábrázolták a forradalomnak és a szovjet hatalom első éveinek jellegzetes eseményeit, húzódoztak a történelem hőse — a munkás életerős alakjának ábrázolásától; többségükben a dekadens művészet szálnalmas epigonjai voltak.

A párt Lenin közvetlen vezetésével szétzúzta a proletkultot, s kimutatta, hogy milyen káros a klasszikus hagyományokkal szemben tanúsított nihilista magatartásuk s meghatározta, milyennek lehet és kell lennie a szocialista kultúrának.

Lenin „A proletár kultúráról” című határozati javaslatban feltárta a klasszikus örökség történelmi jelentőségét a szocialista kultúra fejlődése szempontjából.

„A marxizmus mint a proletariátus forradalmi ideológiája azért tett szert világtörténelmi jelentőségre, mert korántsem dobta el a polgári korszak legbecsesebb eredményeit, sőt ellenkezőleg, magáévá tette és átalakította mindazt, ami értékes volt az emberi gondolkodás és kultúra több mint kétezeréves fejlődésében. Csak az ezen az alapon és ebben az

irányban továbbfolytatott, a proletárdiktatúra mint a minden kizsákmányolás elleni végső harc (gyakorlati) tapasztalataitól lelkesített munka ismerhető el az igazi proletár kultúra fejlesztésének”⁴.

Sztálin „A Keleti Népek Egyetemének politikai feladatairól” mondott beszédében rendkívül világosan és pontosan határozta meg a szocialista kultúra lényegét és fejlődésének útját: „...a proletár kultúra, amely tartalmát tekintve szocialista kultúra, a szocialista építésbe bevont különböző népeknél a nyelv, az életmód stb. különbözősége szerint különböző formákban és különböző módokon jut kifejezésre. Az az általános emberi kultúra, amely felé a szocializmus halad, tartalmát tekintve proletár kultúra, formáját tekintve nemzeti kultúra. A proletár kultúra nem szünteti meg a nemzeti kultúrát, hanem tartalmat ad neki. És megfordítva, a nemzeti kultúra nem szünteti meg a proletár kultúrát, hanem formát ad neki. A nemzeti kultúra jelszava burzsoá jelszó volt, amíg a hatalom a burzsoázia kezében volt s a nemzetek konszolidációja a burzsoá rendszer égisze alatt ment végbe. A nemzeti kultúra jelszava proletár jelszová vált, amikor a hatalom a proletariátus kezébe került s a nemzetek konszolidációja a Szovjethatalom égisze alatt kezdett végbemenni”⁵.

A szocialista esztétika megalapozása közben Lenin és Sztálin gondos figyelemmel kísérték az írók munkáját, s tanácsaikkal és útmutatásaikkal támogatták őket. Lenin többször beszélgetett Gorkijjal, írt neki, segített kijavítani hibáit, s mindig a legmesszebbmenően gondoskodott a kiváló szovjet íróról. A nagy Lenin melegen érdeklődött Gyemján Bednij és Vlagyimir Majakovszkij alkotásai iránt, helyeselte A. Szerafimovics működését, maga is írt A. Todorszkij „Egy év fegyverrel az ekeszarva mellett” című könyvéről.

⁴ Lenin. Az irodalomról. Szikra 1951. 169. old.

⁵ Sztálin Művei. 7. kot. Szikra 1951. 146—147. old.

Lenin nagy politikai és pedagógiai jelentőséget tulajdonított a szatírának a nép ellenségei ellen, a szovjet intézmények munkájában mutatkozó hiányosságok ellen vívott harcban. Nagyra értékelte Majakovszkij „Önagyonülésezők” című szatirikus költeményét.

1920 januárjában Lenin utasítást adott, hogy alkossák meg az orosz nyelv szótárát, „azokét a szavakét, amelyeket ma használnak, s amelyeket a *klasszikusok* használtak, Puskindól Gorkijig”⁶.

Lenin és Sztálin eszméitől lelkesítve fejlődött az új szovjet irodalom, amelynek élén Makszim Gorkij állott.

A huszas években a fiatal írók egész plejádja tűnt fel az irodalomban, akik fegyverrel a kezükben védelmezték a szovjet hatalmat a polgárháború frontjain (Furmanov, Fagyejev, Solohov, Ivanov, Tyihonov, Visnyevszkij, Maliskin, Lavrenyov és mások). A frontokon szerzett gazdag benyomások alapján alkották meg műveiket, amelyek feltárták a szocialista forradalom történelmi jelentőségét.

A szovjet írók megmutatták, hogy a forradalom megmozgatta Oroszország minden zugát, felrázta a tömegeket, megnyitotta előttük az új élet útját. A forradalom levezette a nép felgyülemlett erejét, az elnyomatás ellen érzett dühét és gyűlöletét. A forradalom megalkotója a felkelő nép, a munkások és parasztok tömege, mely megismerte a szabadságot. Hitt Leninben és Sztálinban, a bolsevikokban, s követte őket. Ez az a lavina, amely elsöpört minden akadályt, legyőzött minden nehézséget. A szovjet hatalomért vívott harcban a néptömegek a bolsevik párt vezetésével szervezkedtek, megerősödtek, nevelődtek, s saját soraikból emelték ki vezetőiket. A forradalomról és a polgárháborúról szóló klasszikus regényé-

⁶ Lenin. Az irodalomról. 200. old.

ben, a „Vasáradat”-ban A. Szerafimovics bámulatos erővel mutatta be azt, hogy a forradalom által felrázott, ösztönös tömegek hogyan alakultak át öntudatos, harcos kollektívává, amelyet a közös cél kovácsolt acéllossá. A forradalom új embert szült, új öntudattal, új erkölccsel és átnevelte, hőstettekre lelkesítette a tömegeket. A szovjet írók megörökítették a tömegek páratlan hősiességét, a forradalmi hőstettek romantikáját, a Szovjetállam elkeseredett harcokban kivívott győzelmét.

A szovjet írók alkotásaikban leleplezték az amerikai, angol, japán, francia imperialisták szerepét a polgárháborúban, a fiatal Szovjetköztársaság elleni agresszió és beavatkozás megszervezésében. Haragosan zengett Gy. Bednij és Majakovszkij hangja, amikor a satíra korbácsával ostorozta Churchillt, Wilsont, Poincarét és az imperializmus többi cápáját, akik csapatokat küldtek Oroszországba a fehérgárdista csőcselék támogatására.

A szovjet írók műveikben bemutatták a Kommunista Párt vezette munkás-paraszt szövetséget, mint a forradalom győzelmének döntő feltételét. Klicskov komisszárnak és Csapajevnek, a népi hadvezérnek barátságából, az ivanovói szövőmunkások és Csapajev hős katonáinak szövetségéből bontakozott ki az az erő, amely elsöpörte a szovjet földről az ellenforradalom szemetét. Fagyejev „Tizenkilencen” című regényében megalkotta Levinszon pártfunkcionárius alakját, aki egy partizáncsoport élén áll; megmutatta a munkásosztály vezető szerepét a partizánmozgalomban.

1924-ben írt „Vlagyimir Iljics Lenin” című halhatatlan poémájában Majakovszkij megörökítette a Kommunista Párt vezette munkásosztály és parasztság gigászi, győzelmes útját, a szocialista forradalom vezetőjének magasztos alakját; meggyőzően megrajzolta a forradalmi mozgalom történetét, epikus ké-

pekbe foglalta a szocializmus győzelméért vívott harcot. Majakovszkij újítást jelentő poémájában hatalmas erővel tükröződnek a szovjet irodalom jellegzetes vonásai — lenini-sztálini pártossága és forradalmi hatóereje.

A fiatal szovjet irodalom a Kommunista Párt gondoskodása és vezetése nyomán gyorsan összeszedte és kibontakoztatta erőit.

Lenin és Sztálin cikkeikben és leveleikben azt tanácsolták az íróknak, hogy figyelmesen tanulmányozzák a valóságot, s éljenek együtt a nép tömegeivel.

Lenin sok cikkében és felszólalásában („Ujságaink jellegéről”, „A nagy kezdeményezés” stb.) az írók figyelmét a gyár, a falu, az ezredek életének arra a hétköznapi oldalára irányította, ahol leginkább épül az új, ahol a lehető legtöbb figyelemre, nyilvánosságra, társadalmi bírálatra van szükség, arra van szükség, hogy a rosszat üldözzük és a jó követésére buzdítsunk.

„Kevesebb politikai fecsegést. Kevesebb intellektuel okoskodást. Közelebb az élethez. Jobban figyelemmel kísérni azt, hogy a munkás- és paraszttömegek *valóban* valami *újat* építenek mindennapi munkájuk során. Jobban *ellenőrizni*, mennyire *kommunista* ez az új”⁷ — írta Lenin. Azt ajánlotta Gorkijnak, hogy kutassa figyelmesen, miként folyik az új élet építése a falun, a munkástelepeken, a gyárakban és egyúttal hangsúlyozta, hogy csak így lehet elkülöníteni az új csíráit a régi világ rothadtságától, csak így lehet általánossá tenni a szovjet hatalom győzelméről tanúszkodó új jelenségeket.

Lenin és Sztálin állandóan olyan epikus művek alkotására serkentették a művészeket, amelyek az új

⁷ Lenin Művei. 28. kot. Szikra 1952. 90. old.

élet jellegzetes vonásait tipikus alakokban elevenítik meg.

Sztálin elvtárs Gy. Bednijhez írt levelében azt tanácsolta a költőnek, utazzék Bakuba, mélyedjen el az olajmunkások életében: „Ha Ön még nem látta az olajtornyok erdejét, akkor «nem látott semmit». Biztos vagyok benne, hogy Baku igen gazdag anyagot nyújt Önnek olyan remekművek számára, amilyen a «Vonzódás»”⁸.

Irodalmunk a párt, s személy szerint Lenin és Sztálin gondos irányítása következtében már a huszas években olyan műveket alkotott, amelyek nemcsak az Októberi Forradalom és a polgárháború legfontosabb eseményeit tükrözték művészi eszközökkel, hanem a nép békés szervező és termelő munkáját is.

Gy. Bednij és Majakovszkij alkotásait, melyek a rombolást legyőző, dolgozó tömegek hőstetteit énekeltek meg, a békés építés pátosza hatja át. Gladkov „Cement” című regényében bemutatta, hogy a háborúban lerombolt népgazdaság helyreállításának folyamata során miként rakják le a szocializmus fundamentumát és megteremtette Gleb Csumalov pártfunkcionáriusnak művészileg meggyőző alakját. Bár ezt a témát akkoriban még csak igen kevés mű dolgozta fel, a diadalmas lenini-sztálini eszméktől lelkesített szovjet irodalom egészének a figyelme fokozatosan a békés munkára összpontosult.

Gorkij alkotó ereje ebben az időben újra kivirágzott. „Az én egyetemeim” című önéletrajzi regényének harmadik részében bemutatta, hogyan fejlődnek tovább a főhős, Aljosa Peskov legjobb vonásai a Romaszj-típusú, forradalmi érzelmű emberekkel való érintkezés során, a régi, maradi életmód ocsmányságaival vívott harcban. Az író a munka dicsőségét

⁸ Sztálin Művei. 6. köt. Szikra 1951. 305—306. old.

énekli és megmutatja azt a jótékony szerepét, melyet az emberek életében játszik. Az „Artamonovok” című regényében, amikor az Artamonov-család sorsában a kapitalizmus elkerülhetetlen pusztulását ábrázolta, bemutatta, hogyan hullik szét az egyéniség a burzsoá társadalmi viszonyok között. A nagy proletár művész alkotásaival arra tanítja a szovjet írókat, hogy olyan tipikus alakokat, olyan világos jellemeket alkossanak, amelyek egyéni vonásaikkal mélyen bevésszük az olvasó emlékezetébe.

A Kommunista Párt a szovjet irodalom vezetése során a szovjet írók élcsapatának tapasztalataira és sikereire támaszkodik. A párt XII. kongresszusa 1923-ban megállapította, hogy az elmúlt két év alatt „a szépirodalom Szovjet-Oroszországban hatalmas társadalmi erővé nőtt”. Hangsúlyoznunk kell, hogy ezeknek az éveknek irodalmi életére éppen az élenjáró szovjet írók alkotó munkássága, nem pedig a különböző írói csoportok harca jellemző, mint ahogy ezt eddig egyes irodalomtörténészek bizonygatták.

Az a tény, hogy az új gazdasági politika viszonyai között különböző csoportok működtek (még szovjet-ellenes csoportok is), a kapitalista elemek felélélnkülését és az osztályharc kieleződését tükrözte. A különböző ellenséges csoportok minden eszközzel akadályozták a szovjet irodalom fejlődését. Az ellenséges osztályok az irodalmat saját ellenforradalmi céljaikra igyekeztek felhasználni. Különösen veszedelmes volt a trockizmus irodalmi ügynökeinek és a szmenovehovista ideológia szószólóinak bomlasztó tevékenysége. A nép ellenségei, a trockisták és buharinisták, miután behatoltak a proletár irodalmi szervezetekbe (a MAPP-ba, majd később a RAPP-ba), megpróbálták felhasználni az irodalmat a párt vonala elleni harcban. A trockizmus irodalmi ügynökei a „Pereval” (Hegyszoros) és a „Na posztu” (Őrségen) nevű csoportokban sáncolták el magukat, azzal a céllal, hogy alá-

ássák a néptömegeknek a Kommunista Párt iránti bizalmát, „bebizonyítsák”, hogy nem lehet felépíteni a szocializmust egy országban és ezáltal megbontsák a szovjet írók sorainak egységét. Adminisztratív módszerekkel, többek közt a „Na posztu” csoport hírhedt, ledorongoló módszerének alkalmazásával meghamisították a pártnak a szépirodalom terén folytatott politikáját, módszeres hajszát indítottak a legkiválóbb írók, Gorkij, Majakovszkij ellen, üldözőbe vették és megvetéssel kezelték a szovjet hatalom oldalára állt Alekszej Tolsztojt.

A Központi Bizottság leleplezte a trockista ügynökök ellenséges politikáját, amely arra irányult, hogy elszakítsa az irodalmat a párttól és az államtól. A IX, X, és XI. pártkongresszus határozatai nagy figyelmet szenteltek az irodalom kérdéseinek. A Kommunista Párt Központi Bizottsága 1925-ben az OK(b)P XIII. kongresszusának határozatai alapján határozatot fogadott el „A párt irodalompolitikájáról”, amelynek óriási jelentősége volt a szovjet irodalom történetében. Az ország iparosítására való áttérés viszonyai közepette a Központi Bizottság felszólította a szovjet írókat, hogy egész tevékenységüket állítsák a szocializmus építésének szolgálatába, hogy ne zárkózzanak be szervezeteik szűk keretei közé, hanem harcoljanak az olvasók széles táborára támaszkodó irodalom megteremtéséért, amely a „jelenkor gigászi anyagát” dolgozza fel.

A határozatból világosan kitűnik a proletár irodalom fejlődésének vonala: „A behódolás ellen egyrészt, a kommunista felfuvalkodottság ellen másrészt — ez legyen a párt jelszava. A pártnak küzdenie kell a tisztán üvegházi «proletár» irodalom kísérletei ellen is; a jelenségeket egész sokrétű bonyolultságukban kell felölelni; nem szabad bezárkózni egy üzem falai közé; nem céhirodalmat kell teremteni, hanem egy harcos, nagy osztály irodalmát, amely a parasztok

millióit is vezeti — ilyenek legyenek a proletár irodalom tartalmi keretei”.

A párt Központi Bizottsága ugyanakkor, amikor leleplezte a trockista bomlasztókat, felvetette azt a kérdést, hogy az irodalom erőit közös eszmei platform alapján egyesíteni és konszolidálni kell, és hogy meg kell valósítani az írók kommunista szellemű nevelését.

„A kommunista kritika feladata, hogy pillanatra sem adva fel a kommunizmus álláspontját, tapodtat sem engedve a proletár ideológiából, felfedje a különböző irodalmi alkotások objektív osztályértelmét, kíméletlen harcot folytasson az irodalomban felbukkanó ellenforradalmi megnyilvánulások ellen, leleplezze a szmenovehovista liberalizmust stb. és ugyanakkor a legnagyobb tapintatot, óvatosságot és türelmet tanúsítsa minden olyan irodalmi középréteg iránt, amely együtt tud haladni a proletariátussal és együtt is fog vele haladni. A kommunista kritika szüntesse meg az irodalomban a vezényszó hangját.”

A párt az alkotó versenyt az írói munka alapvető módszerének nyilvánította. A párt Központi Bizottsága felhívta a proletár írókat, hogy munkájukban a hangsúlyt magas művészi színvonalú alkotások megírására helyezték, az alkotó verseny során vívják ki maguknak a jogot az irodalmi hegemoniára és ne alkalmazzanak adminisztratív módszereket, mint ahogy, ellenséges céljaik érdekében, a trockisták ajánlották.

Sztálin elvtárs Bill-Belocerkovszkijnek adott válaszában hangsúlyozta, mennyire ártalmas dolog, ha a „baloldali” és „jobboldali” fogalmat, mely pártfogalom, pontosabban pártonbelüli fogalom, átvisszük a szépirodalomra, amint az írók egységének megbontására törekvő trockisták tették. Sztálin elvtárs hangsúlyozta a verseny jelentőségét a szovjet irodalom fejlődése szempontjából: „... csupán a verseny légkörében érhetjük el majd proletár szépirodalmunk kialakulását

és kikristályosodását" (az én kiemelésem — V. N.). Sztálin elvtárs akkor többek között felhívta a drámaírók figyelmét arra, hogy a versenyben „szovjet-jellegű, érdekes, valóban művészi darabokat” alkossanak, amelyek ki tudják szorítani a „nemproletár fércmunkákat”⁹.

A Központi Bizottságnak „A párt irodalompolitikájáról” hozott határozata, az írók nevelésével kapcsolatos sztálini elvek megvalósítása a szovjet irodalom hatalmas fejlődését eredményezte az ország iparosításának és kezdődő kollektivizálásának időszakában.

A. Tolsztoj „Az OK(b)P Központi Bizottságának határozatáról” című cikkében arról beszél, hogy milyen nagy örömmel fogadták a szovjet írók a Központi Bizottság döntését, és milyen nagy lelkesedéssel fogtak hozzá a párt által kitűzött feladatok teljesítéséhez. A szovjet ország egyik legjobb és legnépszerűbb írója ezt írta:

„A mai írókkal szemben hatalmas követelményt támasztottak, azt, hogy teremtsék meg a proletár irodalmat, vagy más szavakkal, foglalják a művészet kristályába a jelenkor patakját...

Mint ahogy az emberiség feltétlenül és elkerülhetetlenül keresztülmegy a proletariátus forradalmán, ugyanúgy az irodalom elkerülhetetlenül közeledni fog a tömegekhez... A művésznek az új élet aktív részvevőjévé kell válnia.

Reánk, orosz írókra különösen nagy felelősség hárul.

Mi vagyunk az elsők...”

⁹ Sztálin Művei, 11. kót. Szikra 1950. 358. old.

A párt és személy szerint Sztálin elvtárs közvetlen vezetésével a szovjet irodalom újabb, jelentős eredményeket ért el.

A népgazdaság valamennyi ágának újjáépítése idején a szovjet írók ott küzdöttek a szocializmus építőinek élcsapatában, alkotásaikban a jelenkor égető témáit dolgozták fel. „Az irodalom még soha és sehol nem haladt olyan szorosan az élet «sarkában», mint nálunk, napjainkban” — írta Gorkij 1930-ban.

Az írók ragyogó, művészi képekben örökítették meg népünk életének egyik leghősiesebb korszakát; az egész népgazdaság szocialista átalakításának akkor meginduló folyamatát, a hajdani elmaradott, túlnyomórészt mezőgazdasági ország erős ipari hatalommá való átalakulását.

Majakovszkij sok versében és a „Csudajó!” című poémájában az Októberi Forradalom győzelmes útját ábrázolta, megénekelte azt a hatalmas lelkesedést, amellyel a Szovjetunió dolgozói hozzáfogtak a sztálini ötéves tervek teljesítéséhez.

A szocialista ipar óriásainak: Magnyitogorszknak, a dnyeperi vizierőműnek, a Sztálingrádi Traktorgyárnak a megépítése, a Kuznyeck-medencének, Oroszország félreeső sarkainak ipari központokká való átalakítása, amit közvetlenül megfigyelhettek az írók, *eleven anyagot szolgáltatott* a szocialista építés jellegzetes vonásait tükröző nagyszerű művészi alkotások megteremtéséhez. Solohov, Panfjorov regényeikben ábrázolták a falun lejátszódó forradalmi fordulatot — a mezőgazdaság kollektivizálását, megmutatták, hogyan lépett a parasztság a kolhozok útjára, s eközben különböző néprétegeket képviselő ragyogó típusokat alkottak.

A szovjet írók, az élet igazságának megfelelően, műveikben visszatükrözték az osztályharc élesedését,

ami jellemző erre az időszakra. A régi osztály nem akarta önként feladni hadállásait. A tőkés elemek felszámolásának folyamata késhegyig menő harc közepette zajlott le. A szovjet írók művei tele vannak éles konfliktusokkal, amelyek az élet folyamatainak lényegét tükrözik. A művészek az új győzelmét hirdették, erősítették ezt az újat és a művészet eszközeivel harcoltak a szocializmus győzelméért.

A legkiemelkedőbb alkotásokban éles megvilágításban állnak előttünk a pozitív hősök — Szemjon Davidov pártszervező, Kirill Zsdarkin kolhozvezető, Miron Vatagin építkezési pártszervező. Ezek a tipikus alakok az új legyőzhetetlen erejéről, a szocializmus beköszöntéséről tanúskodtak. Ugyanakkor azonban a szovjet írók egyáltalán nem becsülték le a régi világ erőinek ellenállását és megrajzolták tipikus képviselőit (például Osztrovnov kulák alakját az „Új barázdát szánt az eke” című regényben). A szovjet írók megmutatták, hogy a régi világnak el kell pusztulnia.

A szocializmus levegője hatja át a harmincas évek elejének legjobb alkotásait. Míg a huszas évek szovjet irodalmában a katona, a polgárháború harcosa a tipikus hős, addig a sztálini ötéves tervek idején feltűnik mellette az alkotó ember, az élenjáró munkás, a szocializmus aktív építője is.

A szovjet irodalom feltárta a korszak alapvető vonásait és megmutatta a szocialista építés erejét, az alkotó munka győzelmét.

A szocialista társadalomban a munka — mint Sztálin elvtárs megállapította — szégyenletes és nehéz teherből, aminek azelőtt tartották, becsület, dicsőség, bátorság és hősiesség dolgává változott. Ez a munka szabad, kollektív, alkotó munka.

A szovjet írók bemutatják, hogy a Kommunista Párt milyen nagy szerepet játszott a tömegnek kollektív szellemű nevelésében, a munkához való szocialista viszony meggyökereztetésében. Ezeknek az évek-

nek egyik tipikus alakja: az ipari munkára elszegődött, magántulajdon érzésével megfertőzött paraszt, aki az építkezésnél az események forgatagába kerülve, az építés pátoszától elragadva, új életcélt tűz maga elé (F. Gladkov „Energia” című regénye). A szocialista munka pátosza tűzbe hozta a régi műszaki értelmiséget is.

Az emberek öntudatának átalakulását sok író tárta fel műveiben (L. Leonov „Megindul az erdő”, M. Saginyan „Vizierőmű” stb.).

Sztálin elvtárs J. Mikulina „A tömegek versenye” című brosúrájához írt előszavában azt ajánlotta az íróknak, hogy ábrázolják a szocialista munkaversenynek, mint a milliós dolgozó tömegek legnagyobb-fokú aktivitásán alapuló szocialista építés kommunista módszerének jelentőségét.

F. Gladkov „Energia” című regényében a mese alapjául, a való életnek megfelelően azt a harcot választotta, amelyet a pártszervezet vívott az ellen-tervért, a verseny kibontakoztatásáért a dnyeperi vizerőmű építkezésének valamennyi munkahelyén és megmutatta, hogyan nő a verseny során a tömegek hatalmas energiája és öntudata.

A szovjet írók a szocialista munka témájának feldolgozása közben már ezekben az években is újítást jelentő műveket alkottak. Mégis, a harmincas évek elején a szovjet irodalom még nem tárta fel a munkásnak, az új építkezések hősének alakját, amelyben a hegemon osztály jellemző vonásai öltenek testet. A pártfunkcionáriusok alakjai sok irodalmi műben, melyek a termelés embereiről szólnak, sématiszták, nem élethűek. A technikai folyamatok leírása a regényekben néha háttérbe szorította az alkotó embert, következésképp a művészi alkotás nem ábrázolta az életet a maga teljességében.

Néhány író nem értette meg, hogy a bírálat és az önbírálat, mint a szovjet társadalom fejlődésének moz-

gató ereje, mekkora szerepet játszik. Sztálin elvtárs ezt írta 1930 január 17-én, Gorkijhoz intézett levelében:

„Nem lehetünk meg önbírálat nélkül. Semmiképpen sem, Alekszej Makszimovics. Önbírálat nélkül elkerülhetetlen az apparátus elposványosodása, rothadása, a bürokratizmus növekedése, a munkásosztály alkotó kezdeményezésének elfojtása. Persze, az önbírálat anyagot ad az ellenségnek. Ebben Önnek teljesen igaza van. De ugyancsak az önbírálat ad anyagot (és lökést) előrehaladásunknak, a dolgozók építő energiája kibontakozásának, a verseny fejlődésének, az élmunkásbrigádoknak stb. Megnyerjük, sőt *többet* nyerünk a vámon, mint amennyit veszünk a réven”¹⁰.

Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy a szatírák okvetlenül ki kell fejleszteni a szovjet irodalomban; határozottan elítélte Gy. Bednij hibáit, aki teljesen alaptalanul gyalázta az orosz nép multját és jelenét; nagyrabecsülte A. Bezimenszkij szatirikus műveit, amelyeket az a mély meggyőződés hatja át, hogy a hibákat ki kell és ki lehet javítani.

Azokban az években, amikor a szocializmus építésének döntő sikerei születtek, az imperialisták mind erőteljesebben készültek a Szovjetunió megtámadására. A szovjet írók, Gorkijjal az élükön, aktív harcot folytattak a békéért, leleplezték a háborús gyujtogatókat, szolidaritásra hívták fel a világ népeit.

Sztálin elvtárs 1930 január 17-én Gorkijhoz írt levelében hangsúlyozta, hogy mennyire káros az olyan burzsoá-pacifista álláspont, melyet a trockista Voronszkij képviselt, aki a háború „szörnyűségeit” ecsetelő jelenetekkel próbálta demobilizálni az olvasókat. Sztálin elvtárs fontosnak tartotta olyan elbeszélések megírását, melyek „az imperialista háború szörnyűségeinek leírása kapcsán arra a gondolatra vezetik az

¹⁰ Sztálin Művei. 12. kot. Szikra 1950. 186. old.

olvasót, hogy az ilyen háborúkat szervező imperialista kormányokat le kell küzdeni". Sztálin elvtárs emellett megmagyarázta: „...mi nem ellenzünk *mindenfajta* háborút. Mi az imperialista háborút *ellenezzük*, mert az ellenforradalmi háború. De *hívei* vagyunk a felszabadító, imperialistaellenes, forradalmi háborúnak”¹¹.

Sztálin elvtárs útmutatásait Gorkij számos felszólalásában érvényesítette.

Abban a felhívásában, melyet a világ valamennyi becsületes emberéhez intézett, Gorkij hangoztatta, hogy a háborús gyujtogatók ellen egységfrontba kell tömörülni és hatásos intézkedésekkel meg kell fékezni a fasiszta agresszorokat.

A szovjet írók a fasizmus elleni harcukkal nagy mértékben hozzájárultak a népeknek a békéért és a demokráciáért vívott küzdelméhez.

Így biztosította a Kommunista Párt bölcs sztálini politikája a szovjet irodalom döntő sikereit már a szocialista állam fejlődésének első szakaszában.

IV

A szocialista állam fejlődésének második szakaszában: a kapitalista elemek felszámolásától a szocialista gazdaság teljes győzelméig terjedő időszakban, ahogy ezt Sztálin elvtárs a párt XVIII. kongresszusán mondott beszámolójában meghatározta, a szocialista állam fő feladata az országon belül a békés gazdasági-szervező és kulturális-nevelő munka volt. A szocialista társadalom felépítésének ebben a végső időszakában a szovjet irodalomban lényegbevágó változások zajlottak le.

A párt vezetésével létrejött az egységes irodalom,

¹¹ Sztálin Művei. 12. köt. 189. old.

amely a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységét tükrözte. Az SzK(b)P Központi Bizottsága és maga Sztálin elvtárs is sokat foglalkozott az írókkal; ez a támogatás biztosította a szovjet irodalom új, nagy sikereit.

A szocializmus győzelme idején az akkor létező irodalmi és művészeti szervezetek (VOAPP = Proletár Írócsoportok Összszövetségi Egyesülete, RAPP = Proletár Írók Oroszországi Egyesülete) keretei szűknek bizonyultak, akadályozták a szovjet irodalom fejlődését, zavarták az írókat az előttük álló feladatok teljesítésében. A RAPP vezetőségébe befurakodott népellenes elemek, ezek a trockista törpék, minden eszközzel igyekeztek akadályokat gördíteni a párt szépirodalmi politikájának útjába. Az Averbah-féle rappisták, bomlasztó tevékenységüket gondosan leplezve, arra törekedtek, hogy elszakítsák az irodalmat a párttól, megghiúsítsák az SzK(b)P Központi Bizottsága köré tömörülő egységes irodalmi arcvonalkialakulását, zárt, klikkszellemtől áthatott csoportosulásokat alkottak s káros jelszavakat hangoztattak, például „szövetséges vagy ellenség” jelszót.

A Kommunista Párt Központi Bizottsága elhatározta, hogy gyökeresen átalakítja az írószervezetek szervezeti felépítését, felszámolja a RAPP-ot, amely az irodalom fejlődésének kerékkötőjévé vált. A párt Központi Bizottsága 1932 április 23-án történelmi jelentőségű határozatot fogadott el „Az irodalmi és művészeti szervezetek átszervezéséről”.

1934-ben, a XVII. pártkongresszuson Kaganovics elvtárs a szervezeti kérdésekről mondott beszédében hangsúlyozta, hogy ezt a határozatot Sztálin elvtárs kezdeményezésére fogadták el.

„Persze lehetett volna határozatot hozni a kommunisták feladatairól az irodalomban, javasolhattuk volna a rappistáknak, hogy változtassanak irányt. De ez jámbor óhaj maradt volna. Sztálin elvtárs máskép-

pen vetette fel a kérdést: szervezetileg kell változtatni a helyzeten — mondotta.

Ekkor került napirendre a RAPP felszámolásának és az egységes írószövetség megteremtésének kérdése. A kérdésnek ilyen szervezeti megoldása után az irodalom erői feltámadtak, fejlődésnek indultak, s a helyzet az irodalom terén javulni kezdett. Ilymódon a kérdés szervezeti úton történt megoldása biztosította a párt irányvonalának helyes megvalósítását az irodalom területén.”

Az SzK(b)P Központi Bizottsága „Az irodalmi és művészeti szervezetek átszervezéséről” hozott határozatában a következőkből indult ki: az a tény, hogy különböző irodalmi és művészeti szervezetek vannak, továbbá, hogy a RAPP elkülönül az írók jelentős csoportjától, a szocializmus győzelmének körülményei között komolyan kezdte fékezni az egységes, egyöntetű szocialista irodalom kialakulását, nem felelt meg a szovjet társadalomban végbement gyökeres változásoknak.

A huszas években, amikor az irodalomban még jelentős mértékben éreztették hatásukat az idegen elemek, amelyek az új gazdasági politika első éveiben különösen megélénkültek, a proletár irodalom káderei viszont még gyengék voltak, a párt minden eszközzel támogatta a proletár irodalmi szervezetek létrehozását és megszilárdítását, szem előtt tartva a fiatal, munkásszármazású, forradalmár művészek fejlődését és megerősödését. 1932-re, amikorra már felnőttek a proletár irodalom káderei, s a gyárakban és a kolhozokban új írói tehetségek bukkantak fel, a meglévő proletár irodalmi és művészi szervezetek keretei szűknek bizonyultak, és fékeztek a művészi alkotás komoly lendületét.

„Ez a körülmény — állapította meg a Központi Bizottság — azt a veszélyt rejti magában, hogy ezek a szervezetek a szovjet íróknak és művészeknek a

szocialista építés feladataira való mozgósítását szolgáló szervekből olyan szervekké válnak, melyek az egyesületi elzárkózást kultiválják, s a jelenkor politikai feladataitól és a szocialista építéssel magukat azonosító írók és művészek csoportjaitól elszakadnak."

Az SzK(b)P Központi Bizottsága ebből kiindulva a következő határozatot hozta:

„1.) Feloszlátandók a proletár írók egyesületei (A Proletár Írócsoportok Összszövetségi Egyesülete; A Proletár Írók Oroszországi Egyesülete);

2.) Egyesíteni kell az összes írókat, akik a szovjet hatalom mellett állnak, és akik a szocialista építésben igyekeznek résztvenni, egy kommunista frakcióval bíró egységes szovjet írószövetségben..."

A párt Központi Bizottsága és személy szerint Sztálin elvtárs, amikor biztosította az írói szervezetek szervezeti átépítését, gondoskodott arról, hogy az írókkal elméletileg is megértessék a művészi alkotómunka új feladatait és perspektíváit. Éppen ebben az időszakban, 1932 október 26-án Gorkij lakásán az írókkal folytatott beszélgetése során Sztálin elvtárs meghatározta a szocialista realizmus fogalmát és a szovjet írókat az emberi lélek mérnökeinek nevezte.

Fagyeejev a Szovjet Írók Szövetsége vezetőségének XIII. plénümán elhangzott beszédében ezt mondta: „A Szovjet Írók Szövetségének alapszabályai-ban megvan a szocialista realizmus általános elméleti alapjainak tökéletes megfogalmazása. Ezt akkor fektették le, amikor Sztálin elvtárs felvetette a szocialista realizmus módszerének kérdését. «A szocialista realizmus, mely alapvető módszere a szovjet szépirodalomnak és irodalmi kritikának, a művésztől megköveteli, hogy a valóságot forradalmi fejlődésében, igaz, történetileg konkrét módon ábrázolja. Emellett a valóság művészi ábrázolásának igaz voltát és történeti konkrétságát egybe kell kapcsolni a dolgozók

szocialista szellemű eszmei átalakításának és nevelésének feladatával»”.

Két évvel az SzK(b)P Központi Bizottságának „Az irodalmi és művészeti szervezetek átszervezéséről” hozott határozata után, 1939 augusztusában összeült a Szovjet Írók I. Országos Kongresszusa, amely körvonalazta az irodalom alkotó fejlesztésének programját, s ezzel nagy lendületet adott a szovjet irodalom előrehaladásának. A kongresszus egységes elméleti alapon, egységes szervezetbe tömörítette az írókat.

Megnyitó beszédében Gorkij a következőket mondotta:

„Olyan országban állunk ki, amelyet Vlagyimir Iljics Lenin géniusza ragyog be, s ahol Ioszif Sztálin vasakarata munkálkodik fáradhatatlanul, csodatevő erővel. ... Az a célunk, hogy egységes kultúrforradalmi erővé szervezzük az irodalmat”¹².

A párt Központi Bizottsága nevében Zsdanov elvtárs szólalt fel a kongresszuson. Beszédében kitért a szovjet irodalomnak a szocialista építés sikerein alapuló eredményeire; kifejtette a szovjet irodalom újító jellegét; Sztálin elvtárs útmutatása nyomán meghatározta a szocialista realizmus lényegét, s jellemezte az írók előtt álló feladatokat. Zsdanov elvtárs beszédében hangsúlyozta, hogy a párt Sztálin elvtárs vezetésével harcra szervezi a tömegeket a kapitalista elemek végleges felszámolásáért, a gazdaságban és az emberek tudatában visszamaradt kapitalista csökevények leküzdéséért, a népgazdaság technikai újjáalakításának befejezéséért. Az emberek tudatában visszamaradt kapitalista csökevények leküzdése azt jelenti, hogy harcolnunk kell a proletariátusra gyakorolt burzsoá befolyásnak minden maradványa, a lomposság, a lustaság, a kispolgári hanyagság és indi-

¹² Gorkij. Irodalmi tanulmányok. Szikra 1950. 389. old.

vidualizmus, a társadalmi tulajdon iránti lelkiismeretlen magatartás ellen.

A szovjet irodalom újíto jellegét elemezve Zsdanov elvtárs különösen arra a tényre hívta fel a figyelmet, hogy a szovjet irodalmat a szovjet rendszer hozta létre, hogy a szovjet irodalom abból a szovjet valóságból táplálkozott, s merített ihletet és anyagot, amelyet a tömegek támogatásával és aktív részvételével a párt hősi erőfeszítései teremtek meg. „A mi szovjet íróink műveik anyagát, témáit, alakjait, a művészi szavakat és beszédet Dnyeprosztoj, Magnyitogorszk embereinek életéből és tapasztalataiból merítik. A szovjet író anyagát a Cseljuszkin-expedíció hősi eposzából, kolhozaink tapasztalataiból, az országunk minden szögletében pezsgő alkotó tevékenységből meríti.”

Zsdanov elvtárs a következő felhívással fejezte be beszédét:

„Alkossanak magas szellemi és művészi tartalmú remekműveket!

Legyenek az emberi tudat szocialista szellemű átalakításának legaktívabb szervezői!

Legyenek az osztály nélküli szocialista társadalomért folyó harc élharcosai!”¹³

Az SzK(b)P Központi Bizottságának „Az irodalmi és művészeti szervezetek átszervezéséről” szóló határozata, Sztálin elvtársnak az írókkal folytatott beszélgetései, az írók I. kongresszusa a Szovjethatalom és a Kommunista Párt köré tömörítették az írók tömegét, fokozták alkotó energiájukat és új, csodálatos távlatokat nyitottak meg a művészek előtt. A harmincas években több vita zajlott le, amelyek során leleplezték azokat a burzsoá elméleteket, összezüzták azokat a helytelen nézeteket, amelyek az irodalom és művészet dolgozóinak egyes csoportjai körében elterjed-

¹³ Zsdanov. A művészet és filozófia kérdéseiről. Szikra 1952. 78, 82. old.

tek. A nyelvi vitát (1933—1935) Gorkij vezette, s írányításában tevékenyen résztvett Solohov, A. Tolsztoj, Ny. Osztrovszkij. A Kommunista Párt Központi Bizottságának kezdeményezésére a *Pravda* leleplezte az irodalom és a művészet területén jelentkező formalizmust (1936), majd a káros és hibás vulgár-szociologizmust (1936).

E vitákban megmutatkozott a párt irodalompolitikájának következetes és egységes vonala.

A nyelvi vita a naturalista megnyilvánulások ellen irányult és az irodalmi nyelv tisztaságáért, a nyelvi kultúráért, a szovjet írók mesterségbeli tudásának fokozásáért vívott harc jegyében zajlott le.

A pártsajtó, amikor sikra szállt a formalizmus ellen, leleplezte a nyugateurópai burzsoá dekadencia előtti hajbókolást, valamint az esztétáknak meg a kozmopolitáknak a klasszikus örökséggel és a népi alkotásokkal szemben elfoglalt nihilista álláspontját. A *Pravda* „Zűrzavar zene helyett” című cikke (1936), amely hadat üzent a formalizmusnak, az SzK(b)P Központi Bizottságának utasítására jelent meg — ahogy ezt Zsdanov elvtárs 1948-ban nyilvánosságra hozta a zenei szakemberek tanácskozásán az SzK(b)P Központi Bizottságában — és kifejezte a Központi Bizottság véleményét Sosztakovicsnak „A mcenszki járás Lady Macbethje” című formalista operájáról.

A vulgár-szociologizmus elleni harcban lehullt a lepel a trockizmus-rappizmus korcs követőiről, akik tagadták a klasszikus örökséget, s azt hirdették, hogy Puskin, Gogol, L. Tolsztoj meg a XIX. század többi nagy orosz írója nem a nép érdekeit fejezte ki, hanem a burzsoázia és a nemesség szűk osztályérdekeit.

A módszer és a világnézet kérdéséről rendezett vita (1940) megmutatta, hogy az az álláspont, amely alábecsüli a forradalmi világnézet jelentőségét a művészi alkotás szempontjából, ártalmas és a szocialista realizmus elveinek eltorzítására vezet.

A párt támogatása folytán akkoriban sok ellenséges elméletet zúztunk szét, s az irodalmat megtisztítottuk a burzsoá és mensevik csoportok utolsó képviselőitől.

1940-ben a Központi Bizottság határozatot fogadott el „Az irodalmi kritikáról és a bibliográfiáról”. A Kommunista Párt Központi Bizottsága megállapította, hogy az irodalmi kritika nem tart lépést az irodalom szükségleteivel, és több gyökeres rendszabályt foganatosított az irodalmi kritika és bibliográfia megjavítása érdekében; arra kötelezte a kritikusokat, hogy dolgozzanak együtt az írókkal, harcosan fejlesszék tovább az orosz forradalmi demokrata kritika hagyományait, s működjenek közre a szovjet irodalom kiformálásában. A Központi Bizottság ugyanekkor hangsúlyozta, hogy maguknak az íróknak is részt kell venniük az irodalmi művek elemzésében és megbírálásában, a művészeknek is meg kell jelentetniük irodalomkritikai cikkeket. Ez a határozat arról tanúskodik, hogy milyen nagy figyelmet szentelt a párt az irodalmi kritikának és a bibliográfiának.

A párt gondoskodása új, hatalmas lendületet adott az irodalomnak — a szocialista építés aktív tényezőjének. A szovjet irodalom az egész világnak megmutatta erejét és fejlettségét. Harcos szelleme, optimizmusa, nevelő ereje, hatékonysága fokozódott. Emelkedett eszmei színvonala és az írók mesterségbeli tudása.

A szovjet irodalom fejlődéséről tanúskodik eszmei látókörének és tematikájának kiszélesedése. Új, gyógyó alkotások örökítették meg a forradalmat és a polgárháborút, a falun folyó szocialista építést, a Sztahanov-mozgalmat, a Szovjetország népeinek hősi multját, az új ember kialakulását, a forradalmi mozgalom fejlődését a kapitalista országokban.

A kormány, hogy támogassa a szovjet írók legjobb kezdeményezéseit és további sikerekre ösztö-

nőzze őket, 1940 február 1-én, Sztálin elvtárs 60. születésnapjának tiszteletére megalapította a Sztálin-díjat, amelyet legkiemelkedőbb művészi és irodalmi művek megalkotóinak ítélnek oda évenként. Ez a kormányintézkedés jótékony hatással volt a szovjet kultúra fejlődésére, a nép esztétikai ízlésének nevelésére.

A Szovjetállam második fejlődési szakaszában a szovjet irodalom tevékenyen segítette a pártot abban, hogy a szovjet népet a kommunista öntudat és hazafiság szellemében nevelje. Természetesen ezt a rendkívül fontos témát már korábban is számos irodalmi alkotás méltó módon feldolgozta. A második és harmadik sztálini ötéves terv idején azonban ez a téma új, döntő jelentőségre tett szert.

A párt XVIII. kongresszusa hangsúlyozta, hogy az osztály nélküli társadalom építésének befejezése és a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet idején rendkívül nagy jelentősége van a kommunista nevelésnek és az emberek tudatában visszamaradt kapitalista csökevények kiirtásának.

A szovjet írók, a Kommunista Párt útmutatása nyomán bemutatták a dolgozó tömegek tudatának fejlődését, az új embernek — a kommunizmus építőjének — nemes erkölcsi arculatát, erősítették a szovjet hazafiság és a forradalmi nemzeti büszkeség eszméjét. Ez az eszme hatja át a harmincas évek valamennyi irodalmi alkotását, amelyek bemutatják, hogy az orosz jellem hősi vonásai tovább élnek a szovjet ember, a szovjet hazafi új, magasztos jellemében.

Sztálin elvtárs még 1930 december 12-én, Gy. Bednijhez írott levelében keményen bírálta az író hibás alkotásait, amelyek befeketítették az orosz nemzeti hagyományokat. Sztálin elvtárs kiemelte az orosz nép forradalmi múltjának nagyságát, az orosz munkáosztály élenjáró szerepét a nemzetközi forradalmi mozgalomban.

„Mindez az orosz munkások szívét eltölti (és el

kell hogy töltse!) a forradalmi nemzeti büszkeség érzésével, amely hegyeket képes elmozdítani és csodákra képes¹⁴. Amikor 1936-ban bemutatták Gy. Bednij „Hősök” című operabohozatát, a Művészetügyi Bizottság levétette a műsorról, mint olyan művet, „amelyik válogatás nélkül befeketíti az orosz mondák hőseit, holott e hősök legkiválóbbjai a nép képzeletében az orosz nép hősi jellemvonásainak hordozói”.

A szovjet írók a Szovjetunió népeinek legjobb nemzeti hagyományait mutatták be nagyszerű alkotásaikban, amelyeket akár hősi multnak (A. Tolsztoj „Nagy Péter”; Szergejev-Censzkij „Szevasztopol nehéz napjai”), akár a forradalom és polgárháború korszakának (Solohov „Csendes Don”, A. Tolsztoj „Golgota”), akár a szocialista jelenkornak szenteltek (F. Gladkov „Energia” című regényének második változata; Makarenko „Az új ember kovácsa” stb.).

A szovjet írók az új jellem formálódásának bemutatása közben tipikus hősöket alkottak, akik a szovjet nép leglényegesebb vonásait testesítik meg.

A szovjet irodalom eszmei és művészi fejlődése mindenekelőtt a tipikus körülmények között cselekvő, ragyogó jellemek ábrázolásában mutatkozik meg. Ebben Gorkij járt elő jópéldával, aki ebben a korszakban is gyarapította tipikus alakjainak, a maguk eredetiségében utánozhatatlan jellemeinek galériáját. Jegor Bulicsov, Vaszilij Dosztyigajev, Vassza Zseleznova, Klim Szamgin alakjaiban az Októberi Forradalom által elsöpört vérszomjas burzsoá világ leglényegesebb vonásait testesítette meg. Sztyepan Kutuzov alakjában pedig a szocialista forradalom, a lenini igazság leggyőzhetetlen ereje öltött testet.

A szovjet írók, Gorkij példája nyomán arra törekednek, hogy tipikus alakokban örökítsék meg a szo-

¹⁴ Sztálin Művei. 13. kot. Szikla 1951. 26. old.

cialista valóság jellegzetes jelenségeit, s ezen a téren is újabb kiemelkedő sikereket érnek el.

Ny. Osztrovszkij „Az acélt megedzik” című regényében feltárta a bolsevik jellem kiformálódásának folyamatát. Pável Korcsagin alakjában lenyűgöző erővel tükröződnek a forradalomban megszületett, a megpróbáltatások bolsevik iskolájában megedződött új nemzedék jellemvonásai — a vasakarat, a nép ügyének igazába vetett megingathatatlan hit, a legmesszebbmenő önfeláldozás a dolgozók érdekeiért és az a képesség, mely lehetővé teszi az akadályok leküzdését és a győzelem kivívását bármilyen nehéz körülmények között. A valódi tipikusság Pável Korcsagin nevét közfőnévvé tette; jelleme a vonzó példa erejével hat, s mint ilyen visszakerült a nép közé, hogy tovább éljen a következő nemzedékek harcában; lelkesítette és lelkesíti a kommunizmusért küzdő fiatalokat, akik a Nagy Honvédő Háború és a háború utáni újjáépítés időszakában páratlan hőstetteket vittek véghez.

A második és harmadik ötéves terv idején az írók megmutatták, hogyan kelti a szocialista rend az egyszerű dolgozót az egész néppel együtt új alkotó életre, hogy neveli át, hogyan alakítja tudatát. A szovjet valóságnak ezt a tipikus folyamatát tárta fel A. Maliskin „Isten háta mögött” című regénye egyik hősének, Zsurkinnak alakjában. A. Tvardovszkij megkapó erővel ábrázolta a szocializmus eszméinek behatollását az egyszerű emberek tudatába Nyikita Morgunok, az „utolsó egyénileg gazdálkodó paraszt” sorsában, aki a „Hangyák országának” keresése közben meggyőződött arról, hogy nem a szerencsétől kell várni a boldogságot, s aki, miután mindenütt építkezések állvány-erdejével találkozott, s életerős kolhozokat látott, hazasietett saját kolhozába, hogy teljesítse munkaegységeit. Tvardovszkij, amikor felnagyította az eseményeket, hangsúlyozva, hogy Morgunok kutatóútjai kivételes jelenségek, történelmi jelentőségű folyamatot tárt

fel: a szocializmus győzelmét a falun, a paraszttömegek tudatában.

A szocializmus győzelme megteremtette az alkotó energia korlátlan megnövekedésének, a bátor, népi kezdeményezőkészség kifejlődésének nélkülözhetetlen előfeltételeit. A harmincas évek második felében új hősök tűntek fel a szovjet irodalomban: a Sztahanov-mozgalom újtói — a maradiság és konzervativizmus képviselői ellen folyó küzdelem harcosai, akik a kollektívában és a kollektívával együtt nőttek fel, céltudatosan elsajátították a technikát, s megdöntötték a fennálló normákat. Igaz, hogy ezek a hősök az irodalomban még nem foglalták el azt a helyet, amelyet a valóságban már elfoglaltak; a szovjet írók még nem tudták létrehozni a termelésben élenjáró újtók általános típusainak változatos arcképcsarnokát, bár már történtek sikeres próbálkozások ebben az irányban.

Az a meleg, szívélyes fogadtatás, amelyben az olvasók és a kritikusok részesítették J. Krimov „A «Derbent» tankhajó” című regényét, a Sztahanov-mozgalom elindítóiról szóló első könyvek egyikét, arról tanúskodik, hogy mennyire szereti és értékeli a szovjet nép az élenjárók ragyogó, megkapó és tartalmas ábrázolását.

Ez a könyv azért vívott ki általános rokonszenvet, mert főhősének alakjában világosan előtűnnek az új, kommunista öntudat ismertetőjelei, mert bemutatta a kommunizmusért véghezvitt munkahőstettek szépségét.

A szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységének kialakulása nyomán, a Szovjetunió belső életét ábrázoló irodalmi művekben az antagonisztikus osztályok harcának helyét — ami a polgárháború és a népgazdaság helyreállításának időszakára volt jellemző — az újnak, a haladónak a konzervatív, a maradi ellen vívott harca foglalta el, az a harc, melyet a kommunizmus aktív építői folytatnak a régi szokásokhoz és

nézetekhez ragaszkodó, haladást gátló emberek ellen. Minél gyorsabban halad előre a kommunizmus építése, annál élesebbé vált az ellentét a régi, az idejétmúlt és az új, a fejlődőben lévő között. Ez a körülmény határozta meg a harc intenzitását és élességét, s formáinak változatosságát. A. Kornyejcsuk „Ukrajna mezőin” című darabjában a legelsők között mutatta be a kolhozfalu belső ellentmondásainak új jellegét. A cselekmény alapja az az összeütközés, amely „A kapitalizmus halála” nevű kolhoz élenjáró elnöke, a kommunizmus mielőbbi megvalósításáért harcoló Csesznok és a „Nyugalmas élet” nevű kolhoz maradi elnöke, Galuska között zajlik le, akinek „a szocializmusban is jó”, s akit nem az általános állami, hanem a szűkkörű helyi érdekek irányítanak.

A második és harmadik sztálini ötéves terv idején a szovjet írók egyre erősödő felelősségérzettel igyekeztek bemutatni a párt vezető szerepét a szocialista állam fejlődésének valamennyi szakaszában. Ezen időszak szovjet irodalmában mind fontosabb helyet foglalnak el a Leninről és Sztálinról, a pártról szóló újabb és újabb kiváló alkotások, amelyeknek szerzői között ott találjuk a különböző köztársaságok költőit — Dzsambult, Szulejman Sztalszkijt, Georgij Leonidzét, Janka Kupalát, Jakub Kolaszt, Makszim Rilszkijt, Mikola Bazsanť és másokat. Georgij Leonidze Sztálinról szóló poémája („Sztálin ifjúsága”. Gyermekkor, serdülőkor. 1939.), amelyet Ny. Tyihonov fordított oroszra, bekerült a szovjet irodalom kincsházába: 1941-ben Sztálin-díjjal tüntették ki. Dzsambulnak és Szulejman Sztalszkijnek a népek szeretett vezérééről szóló verseit minden szovjet ember szívébe fogadta. Ebben szemléltetően megnyilatkozott a nemzeti köztársaságok irodalmának felvirágzása, ami a lenini-sztálini nemzeti-ségi politika győzelmének újabb meggyőző bizonyítéka.

A szovjet nép, feleletül az angol-amerikai imperialisták által szított és támogatott fasiszta agresszió

növekvő veszélyére, megfeszített munkával erősítette a haza védelmi képességét. A szovjet írók határozottan kiálltak a háborús gyújtogatók ellen, műveikkel erősítették a hazafiság, a népek közötti barátság és a nemzetközi szolidaritás eszméit. Ebből a szempontból világította meg a haza védelmének témáját Pavlenko „Keleten” című regénye. A könyv rendkívüli sikert aratott a Szovjetunióban és külföldön egyaránt; többek között Romain Rolland nagy elismeréssel nyilatkozott róla.

Ilja Erenburg „Párizs bukása” című regényében feltárta a hitleristák nyugati fronton aratott könnyű katonai sikereinek és a Harmadik Köztársaság bukásának okait, megénekelte a kommunistáknak a haza és a nép iránti hűségét, leleplezte a francia burzsoázia reakciósságát és az országot az aljas fasiszták karmai közé taszító kormánykörök megvásárolhatóságát.

A szovjet hazafiság pátosza járja át a szovjet írók kifejezetten publicisztikai megnyilvánulásait is.

A szovjet írók alkotásaikban Gorkijnak és Majakovszkijnak, e harcos antifasisztáknak hagyományait folytatták, Sztálin elvtárs útmutatásai nyomán előre figyelmeztették a világot a közeledő imperialista agresszióra, s a népet harci készenlétre szólították fel.

A pánt gondoskodása következtében a szovjet irodalom a Honvédő Háború kitörésekor már olyan érettnek, edzettnek bizonyult, hogy minden feladatot végre tudott hajtani, amit ihletője és vezetője, Sztálin elvtárs eléje tűzött.

V

A Nagy Honvédő Háború a szovjet nép nagy iskolája, nagy erőpróbája volt. A Nagy Honvédő Háború megmutatta az egész világnak a szovjet rend erejét és életrevalóságát, a szocialista gazdasági rendszer

fölényét a kapitalista rendszerrel szemben, bebizonyította a szovjet ideológia hatalmát. Országunk még erősebben, még acélosabban került ki a háborúból.

A Nagy Honvédő Háború időszakában a szovjet irodalom nemcsak érettségéről tett tanúbizonyságot, hanem egy lépéssel előbbre is haladt fejlődésének útján. A szovjet írók, Lenin—Sztálin pártjának neveltjei, maradéktalanul teljesítették a haza iránti kötelességüket. Az irodalom hatalmas eszmei fegyvernek bizonyult a fasizmus elleni harcban. Az írók harctéri ujságoknál dolgoztak, fegyverrel a kézben küzdöttek az ellenség ellen, sokan közülük hősi halált haltak (Arkadij Gajdar, Juri Krimov és mások).

Irodalmunk harcos, támadó szelleme, heroikus pátosza ezekben az években különös erővel mutatkozott meg. Az egész világ hallhatta a szovjet írók hangját, akik leleplezték a fasizmust, s az ellenség elleni könyörtelen harcra buzdítottak.

A szovjet irodalom történelmi szerepet játszott abban a hatalmas munkában, amelyet a párt végzett, mikor az ország minden erejét mozgósította a fasiszta megszállók elleni harcra. Fokozta a nép erkölcsi erejét, optimizmusát, a győzelembe vetett hitét, dicsőítette a hősök nagyszerű tetteit, leleplezte a fasizmus alattomos terveit és embertelenségét. A világ sohasem felejtí el a fasizmust szétzúzó szovjet nép óriási érdemeit, sohasem felejtí el a szovjet irodalom aktív részvételét a megszállók elleni harcban.

„Mindent a frontnak, mindent a győzelemért!” — a pártnak ez a jelszava az egész irodalom munkájának is irányt szabott.

A háború éveiben különösen világossá vált az, hogy a szocialista realista irodalmat milyen szoros kapcsolat fűzi az élethez, a nép érdekeihez. A szovjet nép ellenség ellen vívott harcának minden szakasza, a hazáért páratlan hőstettekre kész szovjet emberek gondolatai, érzései és cselekedetei, mint valami mű-

vészi krónikában, úgy tükröződnek íróink legkiválóbb alkotásaiban.

A Nagy Honvédő Háború időszakában a szovjet irodalom tükrözte népünknek a történelemben páratlanul álló erkölcsi és politikai egységét, megmutatta, hogy a nép egyemberként tömörült a fasizmus elleni háború szervezője — a párt köré, s kész volt az utolsó csepp véréig küzdeni a szocialista haza szabadságáért és függetlenségéért. Sztálin elvtárs hadvezéri géniuszáról, a szovjet embereknek a Kommunista Párt és annak bölcs vezetője iránti határtalan szeretetéről és odaadásáról beszélnek a szovjet irodalom legragyogóbb, legművészeibb alkotásai.

A szovjet írók megörökítették a szovjet harcos nemes alakját, összehasonlíthatatlan erkölcsi fölényét az ellenséggel szemben, a partizánmozgalom lendületét és a nép rendíthetetlen állhatatosságát. Mindez a szovjet rend szilárdságáról tanúskodott és arról, hogy a szabadságszerető szovjet nép sohasem hódol meg semmilyen ellenséges erő előtt.

A háború időszakában nagyarányú fejlődésnek indultak a legmozgékonyabb irodalmi műfajok: a dal, a tárca, az elbeszélés, a szatíra; a szépirodalmi publicisztika területén nagy sikerrel dolgozott A. Tolsztoj, I. Erenburg, Ny. Tyihonov, V. Visnyevszkij, B. Gorbátov, L. Leonov és mások; nagy eredményeket ért el a drámairodalom is, mely olyan darabokkal gazdagodott, mint Szimonov „Orosz emberek”, Leonov „Invázió”, Kornyejcsuk „Front” című színműve. Óriási jelentőségük volt M. Iszakovszkij, A. Szurkov, J. Dolmatovszkij harci dalainak.

Sztálin elvtárs 1941 július 3-án a rádióban elmondott történelmi jelentőségű beszédében megmutatta a győzelem felé vezető utat, meghatározta a Nagy Honvédő Háború felszabadító céljait. A szovjet írók minden megnyilatkozásukban Sztálin elvtárs beszédeit, felszólalásait és útmutatásait követték. Műveikben fel

tudták tární a háború népi jellegét, meg tudták mutatni, hogy a Szovjetunió igazságos háborút, honvédő háborút visel.

Az irodalmi művekben tükröződött a Kommunista Párt munkájának teljes nagysága, a népnek a frontokon és a hátszágban, valamint az ellenség által ideiglenesen megszállt területeken tanúsított hősiessége. A művészek, amikor feltárták a szovjet harcos hősi vonásait, hangsúlyozták, hogy a szovjet katona dolgozó, építő ember, aki nem hódításokra, hanem a békés építő munkára törekszik, a népek barátságának megteremtéséért küzd. Éppen ebben rejlik az A. Tvardovszkij által megteremtett típusnak, Vaszilij Tyorkinnak, a hazáját védő egyszerű közkatona alakjának el nem muló varázsa. A békés munkáról álmodoznak, a békés alkotásra törekednek a háború alatt íródott számtalan mű hősei. Harcolnak, védik hazájukat abban a tudatban, hogy magasztos küldetést teljesítenek: felszabadítják Európa népeit a fasizmus igájából, s a békéért és a demokráciáért küzdenek.

A Nagy Honvédő Háború időszakának valamennyi kiemelkedő irodalmi alkotásában megtalálható a kor legjellegzetesebb konfliktusa: a szocialista ország népeinek önfeláldozó harca az imperialista agresszió ellen. Ez a konfliktus határozza meg Szimonov legjobb darabjában, az „Orosz emberek”-ben a cselekmény kibontakozását, a helyzetek feszültségét, az összeütközés élességét. A szovjet hazafiak önfeláldozó hősiességének pátosza hatja át L. Leonov „Invázió” című színdarabját. B. Gorbátov „Akiket nem lehet leigázni” című lelkesítő regénye megszilárdította győzelmünk alapjának, az egész nép egységének eszméit.

A szovjet írók a Nagy Honvédő Háború időszakában újabb jelentős eredményeket értek el a valódi, élesen megrajzolt tipikus alakok ábrázolása terén, amikor bemutatták a nagy küzdelemnek a szovjet nép jellemvonásait megtestesítő hőseit. Ez a körülmény

arról tanúskodik, hogy a szovjet irodalom eszméi és művészi színvonala ismét magasabbra emelkedett.

Fagyejev a fiatal hazafiak alakjainak egész sorát alkotta meg, bemutatta magasrendű erkölcsi arculatukat, lángoló hazaszeretetüket, önfeláldozásukat. E tulajdonságok azoknak az ifjaknak és leányoknak kollektív hőstetteiben mutatkoztak meg, akik öntudatosan és bátran álltak be a forradalmi harcosok sorába. Az olvasók előtt igazi komszomol-hősök jelentek meg, izig-vérig szovjet emberek, a Kommunista Párt neveltjei, akik nem ismertek félelmet a harcban. Az ifjú gárda tagjai életüket adták a hazáért, s l ősi harcukkal hozzájárultak Lenin és Sztálin halhatatlan ügyének megszilárdításához.

A legkiválóbb irodalmi művek alkotói megmutatták, hogy a szeretett vezér, Ioszif Visszarionovics Sztálin alakja, lángoló szavai és eszméi hogyan lelkesítik hőstettekre a szovjet embereket, hogyan erősítik a győzelembe vetett hitüket.

Szafonov rajparancsnok (Szimonov „Orosz emberek” című darabjában), amikor igen nehéz helyzetbe került, ezt mondta Sztálinról:

„Mikor a beszédét hallottam a rádióban, még béna voltam egy gránátnyomástól. A szavak összezavarodtak a fülemben. És úgy hallottam, mintha folyton csak hozzám szólt volna. Állj talpra, Szafonov, egy lépést se hátrálj! Száz sebből vérezz, egy lépést se hátrálj! Itt halj meg, egy lépést se hátrálj! Ezt hallottam, mintha személyesen nekem mondta volna.”

M. Aligér poémájában Zoja Koszmogyemjanszkaja költői alakja azért is jelentős, mert megtestesíti magában az új nemzedék jellemvonásait. Zoja hőstettet visz végbe, teljes nagyságában látva a szovjet nép antifasiszta harcának nagy történelmi jelentőségét. Sztálin ragyogó alakja, a haza odaadó szolgálatának e fenséges példája lelkesítette őt hőstettére, ez adott neki erőt az emberfeletti megpóbáltatások elviselésére.

A szovjet írók, költők és drámaírók a háború alatt osztoztak a nép sorsában, mélyrehatóan tanulmányozták a valóságot, s műveikben felvetették és megoldották a leglényegesebb, létfontosságú problémákat. Az ellenség erkölcsi hitványságát és züllöttségét leleplező alkotásokban a szatíra új fejlődési fokra emelkedett (I. Erenburg tárcái, Gy. Bednij, Sz. Marsak, Sz. Mihalkov, Sz. Vasziljev és mások versei). Ugyanakkor a szovjet írók nem féltek feltárni a szovjet valóságban fellelhető hiányosságokat sem. Sztálin elvtárs útmutatásait követve bátran bíralták azokat a munkásokat, akik nem értették meg az előttük álló feladatok nagyságát. A. Kornyejcsuk „Front” című színdarabját az a sztálini tanítás hatja át, amely szerint állandóan és kitartóan el kell sajátítani a haditudomány csúcsait, meg kell tanulni az ellenség legyőzésének művészetét.

A színműíró éles szatírával rajzolta meg Golovnak, a frontszakasz parancsnokának negatív típusát, aki nem kívánja elérni a haditudomány csúcsait. Kornyejcsuk Golovval a pozitív hőst, Ognjovot állította szembe, aki állandóan új és új, tökéletesebb stratégiai módszereket kutat. A „Front”-nak nagy társadalmi jelentősége volt, mert előmozdította a kritika és önkritika fejlődését. A szerző nemcsak megmutatta Ognjov fölényét Gorlovval szemben, hanem egyben leleplezte a „gorlovizmust” is, mint ártalmas, a szovjet valóság számára idegen jelenséget. Ez a mű elősegítette a hadsereg személyi állományának mozgósítását a sztálini útmutatások teljesítésére.

A Kommunista Párt a háborús idők nehézségei ellenére ezekben az években is nagy figyelemmel és gondnal irányította a szovjet irodalom fejlődését. Sztálin elvtárs a háború döntő időszakában kiadott egyik parancsában (1942 február 23-án), amelyben felszólította a katonákat, hogy könyörtelenül zúzzák szét a területtrablókat, Makszim Gorkij szavait idézte: „Az ellenséget, ha nem adja meg magát, megsemmisítik.”

Ezzel egyúttal hangsúlyozta a szovjet irodalom, a művész találó szavainak mozgósító, nevelő szerepét.

Sztálin elvtárs a Nagy Októberi Forradalom 24. évfordulóján mondott beszédében az orosz nép nagyságát megtestesítő nagy elmék között felsorolta az írókat, művészeket és zeneszerzőket is: Puskind és Tolstojt, Gorkijt és Csehovot, Belinszkijt és Csernisevszkijt, Repint és Szurikovot, Glinkát és Csajkovszkijt. Neveik egy sorban szerepeltek Lenin, pártunk alapítója és vezére, Plehanov, a nagy marxista, a hadvezérek: Szuworov és Kutuzov, s a nagy tudósok, Szeccsenov és Pavlov nevével. Ez azt mutatja, hogy Sztálin elvtárs és a Kommunista Párt milyen nagy jelentőséget tulajdonít az irodalomnak és művészetnek, milyen nagyra becsüli a kulturális örökséget.

Ezekben az években tömegével jelentek meg a karcolatok, elbeszélések és publicisztikai művek a *Pravda*-ban, a párt központi lapjában. Novellák, színdarabok és regényfejezetek is helyet kaptak a *Pravda* hasábjain (Solohov „Hazájukért harcoltak” című regényének néhány fejezete, Szimonov „Orosz emberek” című színdarabja, Tyihonovtól a „Leningrádi elbeszélések”). A *Pravda* rendszeresen közölt irodalmi vonatkozású cikkeket és bírálatokat, támogatta a szovjet írók sikereit, nyesegette hibáikat.

A *Bolsevik*, a Központi Bizottság folyóirata élesen megbírált a Zoscenkónak „Napkelte előtt” című ízléstelen, dekadens novelláját, amelyet az *Oktyabr* nevű folyóirat közölt.

A Központi Bizottság azokban a határozataiban, amelyek a Tatár Pártszervezetben (1944) és a Baskír Pártszervezetben (1945) folyó politikai és ideológiai munka helyzetéről és a munka megjavítására vonatkozó intézkedésekről szóltak, rámutatott a tatár és baskír nép multjával foglalkozó irodalmi művek nacionalista hibáira, s megmutatta e hibák kijavításának módjait.

A fasizmus leverése, a háború győzelmes befejezése után hazánk új fejlődési szakaszba lépett. Sztálin elvtárs 1946 február 9-én Moszkva Sztálin-kerületének választói előtt mondott beszédében körvonalazta a gazdasági és kulturális építés további grandiózus programját. A kormány elfogadta a népgazdaság helyreállítását és fejlesztését szolgáló új ötéves tervet. A szovjet nép nagy lelkesedéssel fogott hozzá a háború-ütötte sebek begyógyításához, a sztálini célkitűzések teljesítéséhez. Az irodalom előtt új, hatalmas feladatok álltak. A háború utáni időszakban rendkívüli mértékben megnövekedett az ideológiai munkának és a tömegek kommunista nevelésében közrejátszó egyik leg-hatékonyabb eszköznek — az irodalomnak a szerepe.

Az irodalom azonban jelentékenyen elmaradt az élet követelményeitől, elbizakodottság, nemtörődöm-ség ütötte fel a fejét, elfeledkeztek a pártosság lenini elveiről. Ez arra vezetett, hogy néhány folyóiratba kezdtek behatolni a szovjet irodalom számára ártalmas, Zoscsenko rágalmazó elbeszéléseihez, Ahmatova dekadens verseihez hasonlatos írásművek, a kritikában és az irodalomtudományban pedig a nyugateurópai burzsoá irodalom előtti hajbókolás jelenségeit lehetett megfigyelni.

A Kommunista Párt Központi Bizottsága határozott intézkedéseket foganatosított abból a célból, hogy a szovjet irodalomban végetvessen a burzsoá dekadencia politikai szempontból káros visszatérő jelenségeinek, és a kommunista építés feladataival összhangba hozva átszervezze az egész ideológiai frontot. 1946—1948-ban az SzK(b)P Központi Bizottsága több határozatot fogadott el az irodalomról („A *Zvezda* és a *Lenin-grád* című folyóiratokról”, 1946 augusztus 14-én), a színházról („A drámai színházak műsoráról és a műsor megjavítását célzó intézkedésekről”, 1946 augusztus

26-án), a filmről („A nagy élet» című filmről”, 1946 szeptember 4-én), a zenéről („V. Muragyeli «Nagy barátság» című operájáról”, 1948 február 10-én). A leningrádi pártaktíva-értekezleten és az írók gyűlésén felszólalt Zsdanov elvtárs a *Zvezda* és a *Leningrád* című folyóiratokkal kapcsolatban. Az SzK(b)P Központi Bizottságában zajlott le a szovjet zenei szakemberek tanácskozása. A Központi Bizottság kezdeményezésére megvitatták a filozófia kérdéseit G. F. Alexandrov „A nyugateurópai filozófia története” című könyve kapcsán (1947), a biológia kérdéseit (1948), a nyelvtudomány kérdéseit (1950) és a politikai gazdaságtan kérdéseit (1951).

Az SzK(b)P Központi Bizottságának az irodalmi és művészeti kérdésekben hozott határozatai, Sztálin elvtárs zseniális útmutatásai nagy értékekkel gazdagították az irodalomtudományt, továbbfejlesztették a szocialista realizmus elveit, újra meg újra bizonyosságot tettek arról, hogy a pártnak a szépirodalom területén folytatott politikája szilárd tudományos elméleten és az élet alapos ismeretén nyugszik, s megfelel a nép érdekeinek.

Az SzK(b)P Központi Bizottságának határozatai kiemerítően taglalták az irodalom, a drámairodalom, a film és a zene helyzetét, feltárták a legtipikusabb hibákat, meghatározták e hibák okait, s a kommunizmus építésének feladatából kiindulva megfogalmazták a további fejlődés programját, megmutatták a hiányosságok kijavításának konkrét módozatait. A párt Központi Bizottságának minden egyes határozata amellett, hogy konkrét feladatot old meg, fontos elméleti megállapításokat is tartalmaz, amelyeknek történelmi jelentőségük van az irodalom és a művészet szempontjából.

Mint Malenkov elvtárs megállapította az SzK(b)P Központi Bizottságának munkájáról tartott beszámolójában néhány kommunista párt képviselőinek 1947-ben

Lengyelországban tartott értekezletén, az SzK(b)P Központi Bizottságának az volt a célja, „hogy biztosítsa a harcok szovjet hazafiság szellemének egyeduralmát a tudomány és a művészet dolgozói között, hogy ezáltal fokozza a szovjet tudomány, irodalom és művészet pártosságát, s hogy új, még magasabb színvonalra emelje szocialista kultúránk valamennyi eszközét — a sajtót, a propagandát, az irodalmat, a művészetet.”

A Központi Bizottság határozataiban hangsúlyozta a szovjet irodalom óriási társadalomátalakító szerepét és megnövekedett jelentőségét a szovjet emberek kommunista nevelése szempontjából a háború utáni években. A Központi Bizottság határozottan elítél minden olyan álláspontot, amely eltér az irodalom társadalmi szerepének lenini-sztálini értelmezésétől, s megmagyarázza, mi a jelentősége a szovjet irodalom fejlődése szempontjából az irodalmi pártosságról szóló lenini tanításnak, amelyet az irodalom és művészet valamennyi dolgozójának állandóan szemé előtt kell tartania.

A Központi Bizottság megállapította a szovjet nép eszmei és kulturális színvonalának emelkedését, s hangsúlyozta, hogy ez a színvonal évről évre növekszik. Ez viszont azt jelenti, hogy a nép irodalmi igényei is növekszenek. A szovjet íróknak nemcsak az a kötelességük, hogy kielégítsék ezeket az igényeket, hanem az is, hogy fejlesszék a nép ízlését, új eszmékkel gazdagítsák a népet. A szovjet művészet esztétikai eszményének túl kell szárnyalnia az olvasónak az eszményről alkotott fogalmát, s munkahőstettekre kell lelkesítenie a népet. A szovjet emberek szellemi javai nem kevésbé fontosak, mint az anyagiak. Az íróknak az a feladatuk, hogy szüntelenül emeljék a szovjet irodalom eszmei és művészi színvonalát, s olyan műveket alkossanak, amelyek méltóak a nagy szovjet néphez.

Zsdanov elvtárs a Központi Bizottság határozatait

megvilágítva ezt mondta: „A szovjet írók és irodalmi munkásaink most az élvonalba kerülnek, mert a békés fejlődés idején nem csökkennek, hanem megnövekednek az ideológiai front és elsősorban az irodalom feladatai. A nép, az állam és a párt azt akarják, hogy az irodalom ne forduljon el a mától, hanem aktívan hatoljon be a szovjet élet minden megnyilvánulásába. A bolsevikok nagyrabecsülik az irodalmat, világosan látják az irodalom nagy történelmi küldetését és szerepét a nép politikai és erkölcsi egységének megszilárdításában, a nép tömörítésében és nevelésében. A párt Központi Bizottsága azt akarja, hogy megteremtsük a szellemi kultúra bőségét országunkban, mert a kultúrának ebben a gazdagságában látja a szocializmus egyik legfőbb feladatát”¹⁵.

Az SzK(b)P Központi Bizottságának valamennyi határozata hangsúlyozta, hogy milyen fontos az élet alapos ismerete, az élet valódi ábrázolása, mint az irodalom fejlődésének legfontosabb feltétele. Az élet mélyreható ismerete nélkül nem lehet megkülönböztetni a fontosat a másodlagostól, a lényegest a lényegtelenről, a jellegzetest az esetlegestől. Az SzK(b)P Központi Bizottsága határozataiban rámutatott arra, hogy a szovjet művészek alkotásában mutatkozó hibák és hézagok abból származnak, hogy rosszul ismerik az életet, hogy képtelenek megmagyarázni a valóságot a szocialista építés feladatainak szemszögéből nézve. „A drámai színházak műsoráról és a műsor megjavítását célzó intézkedésekről” szóló párthatározat megállapította, hogy „sok drámaíró távoltartja magát a *ma alapvető kérdéseitől*, nem ismeri az életet és a nép szükségleteit; nem tudja ábrázolni a szovjet ember legkiválóbb vonásait és tulajdonságait”. „«A nagy élet» című filmről” hozott határozat hangsúlyozza, hogy a forgatókönyv írója és a rendező, mivel rosszul

¹⁵ Zsdanov. A művészet és filozófia kérdéseiről. 113. old.

ismeri és nem tudja távlataiban megragadni az életet, eltorzítja a valóságot: a film az esetleges, a másodrendű, sőt a szovjet társadalom számára idegen jelenségeket állítja előtérbe; a pártfunkcionáriusok alakjai hamisak, a munkásokat és mérnököket oly tulajdonságokkal ruházza fel, amelyek nem sajátosságai a szovjet népnek. A film eszmei-politikai szempontból hibás, művészi szempontból rendkívül gyenge alkotás.

Az SzK(b)P Központi Bizottságának határozatai arra tanítják a művészeket, hogy a fontosra, a tipikusra figyeljenek, s ezeket az alapvető, meghatározó vonásokat ábrázolják élesen megrajzolt művészi alakokban.

Az SzK(b)P Központi Bizottságának határozatai kiemelik, hogy különösen fontos a pozitív hős alakjának a megteremtése; s egyúttal megmutatják e felelősségteljes feladat megoldásának az eszközeit is. A pozitív hős alakja arra hivatott, hogy feltárja a szovjet nép legjobb tulajdonságait, azokat a tulajdonságokat, amelyről népünk a Nagy Honvédő Háborúban, s a népgazdaság helyreállításának és fejlesztésének hősie munkájában tanúságot tett. A szovjet író feladata: a valóságot forradalmi fejlődésében ábrázolni, feltárni a szovjet nép legkiválóbb, legjellemzőbb vonásait, „megmutatni népünknek nemcsak jelenét, de belepillantani holnapjába is, segíteni népünknek, fényszóróval bevilágítani az előre vezető utat” — mondotta Zsdanov elvtárs.

A pozitív hős alakjának maradandó benyomást kell ébresztenie az országunk életében lezajlott gyökeres változásokról, a szovjet rendben és a szovjet népben, az alkotó, a győzedelmes népben rejlő kimeríthetetlen lehetőségekről. „Mi már nem azok az oroszok vagyunk, akik 1917 előtt voltunk, Oroszhon sem az már és jellemünk sem ugyanaz. Megváltoztunk és együtt nőttünk azokkal a hatalmas változásokkal, amelyek gyökeresen megváltoztatták országunk arculatát”

—mondotta Zsdanov elvtárs a *Zvezda* és a *Leningrád* című folyóiratokról tartott beszámolójában¹⁶.

A Központi Bizottság kifejtette a pozitív hős társadalmi jelentőségét, felhívta az írókat, hogy ifjúságunkat olyanná neveljék, amely bátor, bízik a kommunizmus ügyében, nem fél a nehézségektől, s kész legyőzni minden akadályt.

Az SzK(b)P határozatai kiemelték annak a harcnak a jelentőségét, amelynek célja a kapitalista csökevények kiirtása az emberek tudatából, s feladatul tűzte ki a szatírának és a szovjet művészet hasonló műfajainak intenzívebb művelését.

Zsdanov elvtárs ezt mondta: „Válasszuk ki a szovjet ember legnemesebb tulajdonságait és érzéseit, tárjuk fel előtte holnapját, s ugyanakkor mutassuk meg neki azt is, hogy milyenek nem szabad lennie, ostorozzuk a tegnap csökevényeit, amelyek akadályozzák a szovjet emberek előrehaladását¹⁷.

Az SzK(b)P Központi Bizottsága „A «Krokogyil» című folyóiratról” hozott határozatában felhívta a közvélemény figyelmét a szatíra elmaradására s megmutatta az utat ahhoz, hogy miként kell átváltoztatni a folyóiratot a szovjet szatíra és a szovjet humor harcos fegyverévé. A Központi Bizottság megállapította, hogy a folyóirat fő feladata: a harc az emberek tudatában még meglévő kapitalista csökevényeknek kiirtásáért. A folyóiratnak a szatíra fegyverével kell lelepleznie a társadalmi tulajdon fosztogatóit, a harácsolókat, a bürokratákat, a kérkedés, a hajbókolás megnyilvánulásait; nyomban válaszolnia kell az aktuális nemzetközi eseményekre, bírálnia kell a nyugati burzsoá kultúrát, megmutatva eszmei hitványságát és elkorcsosulását.

A Központi Bizottság kiemelte a hazafiság és a

¹⁶ Zsdanov. A művészet és filozófia kérdéseiről. 111. old.

¹⁷ Ugyanott, 112. old.

nemzeti büszkeség nevelésének, valamint a nyugati burzsoá kultúra előtti hajbókolás elleni harcnak döntő jelentőségét. A szovjet irodalom csapásra csapással válaszoljon, hiúsítsa meg az imperialista tábor fondorlatait, harcoljon következetesen a burzsoá ideológia ellen, zúzza szét a kozmopolitizmust, az agresszorok ideológiai fegyverét, mutassa be, hogyan küzd a Szovjetunió a békéért, a demokráciáért, s támogassa a népi demokratikus országokban élő testvéreinket a szocializmus építésében.

E feladatok sikeres megoldása érdekében ki kellett fejleszteni, meg kellett erősíteni az irodalomban az elvi bírálatot és önbírálatot, a szovjet társadalom fejlődésének alapvető módszerét. „Ahol nincs kritika, ott gyökeret ver a megcsontosodás és a pangás, ott nincs előrehaladás”¹⁸ — hangoztatta Zsdanov elvtárs a *Zvezda* és a *Leningrád* című folyóiratokról szóló beszámolójában.

A párt Központi Bizottságának határozatai mozgásba hozták az egész írótársadalmat, egyesítették az irodalom dolgozóit, és azoknak a feladatoknak a teljesítésére lelkesítették őket, amelyek egybevágtak a nép létérdekeivel. A szovjet irodalom a Központi Bizottság határozataival felfegyverezve, gyors ütemben kezdett fejlődni, s legyűrte a fejlődését akadályozó hibákat.

A szocializmusból a kommunizmusba való átmenet időszakát a művészi alkotómunka újabb fellendülése, felvirágzása jellemzi.

Molotov elvtárs 1948-ban, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 31. évfordulóján mondott beszédében hangsúlyozta: „Megvan a jogunk rá, hogy büszkék legyünk a szovjet művészet sikereire és az utóbbi időben különösen a szovjet irodalom eredményeire, ami egyben a párt útmutatásainak is komoly ered-

¹⁸ Zsdanov. A művészet és filozófia kérdéseiről. 106. old.

ménye. Irodalmunk, filmünk és a művészet más műfajai mindinkább olyan alkotásokkal gazdagszanak, amelyek a szovjet korszak eseményeinek és a szovjet emberek munkájának eszmei értelmét tárják fel művészi eszközökkel. Az igazi művészet mindenki számára megközelíthető és mély nyomokat hagy az emberek tudatában. Ezért van olyan nagy jelentősége a szovjet művészetben tapasztalható jelenlegi nagy felindulásnak, a szovjet nép kommunista nevelése terén eddig elért sikerek továbbfejlesztése szempontjából”¹⁹.

A háború utáni időszak irodalmának fejlődéséről tanúskodik többek között az irodalom sokoldalú jellege, az a tény, hogy a szocialista állam életében lejártszódó folyamatokat több szempontból mutatja be.

A szovjet irodalom megőrokitette a népgazdaság helyreállításának és további fejlesztésének folyamatát. Nagyszerűen ábrázolja ezt a témát Pavlenko „Boldogság” című regényében. A szerző hatalmas erővel tárta fel a szovjet embernek azokat a sajátos vonásait, amelyek lehetővé tették a fasizmus leverését, hazánk győzelmét a fasizmus elleni háborúban, s amelyek fényesen megmutatkoztak a békés építőmunkában, a lerombolt népgazdaság helyreállításában.

A háború utáni irodalom bemutatja, hogyan változott meg az ország arculata, s a Kommunista Párt vezetésével milyen eredményeket ér el népünk a kommunizmus építésében.

A kommunizmus kibontakozó vonásai különösen világosan tűnnek elő a kolhozfalu embereiről szóló irodalmi művekben. Ezen a téren irodalmunk sokkal nagyobb eredményeket ért el, mint a szocialista ipari termelés hőseinek ábrázolásában.

A harmincas évek irodalma beszámolt a kolhozépítés első sikereiről. A háborút követő időszakban

¹⁹ Molotov. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 31. évfordulójára Szikra 1948. 12—13. old.

a szovjet írók a szocialista mezőgazdaság további erősödését ábrázolják. Babajevszkij az „Aranycsillag lovagja“, „Fény a föld felett“, Nyikolajeva az „Aratás“ című regényeikben megrajzolták az új szovjet falu vonásait, új embereit, élenjáró technikáját. A terméseredmények fokozásáért vívott harcban az agrotechnika legkiválóbb módszereit alkalmazzák. A kolhoz és az állam érdekei a parasztok létérdekeivé váltak. A kolhozban dolgozó értelmiségiek — a népből származó agronómusok, állattenyésztési és villamosági szakemberek, kolhoznökök — lelkesen tanulnak, s tudásukat átadják a tömegeknek. Arra törek-szenek, hogy újitókká legyenek, hogy saját kolhozu-kat élenjáró kolhozzá tegyék, hogy teljesítsék a Köz-ponti Bizottságnak a kolhoztermelésről hozott hatá-rozatait. A pártszervezet — a falu élenjáró dolgozóinak vezető magva — a tömegeket újabb nagyszerű tettekre mozgósítja.

A háború utáni szovjet irodalomban teljesen új téma jelent meg: a természet átalakításának témája. A nagyszabású sztálini terv megvalósítása — a gátak és villamoserőművek, víztárolók és öntözőrendszerek építése, a villamosenergia és az élenjáró technika fel-használása a mezőgazdaság valamennyi ágában — erős visszhangra talált a szovjet irodalomban.

Igaz, hogy az írók még csak most fogtak hozzá e téma feldolgozásához, de máris olyan műveket alkot-tak mint például Babajevszkij „Fény a föld felett“, A. Kozsevnyikov „Éltető víz“, Zakrutkin „Az úszó falu“ című regényei, amelyek igen jól ábrázolják a kolhozok és szovhozok újitóinak harcát és győzelmét.

A szovjet irodalom legjobb művészi alkotásai arról tanúskodnak, hogy a háború utáni időszakban fokozódott, változatosabb formákat öltött a harc a kapitalizmusnak az emberek tudatában visszamaradt csökevényei, a magántulajdonosi hajlamok, az önző személyi érdekek, az önteltség és a bürokratizmus

megnyilvánulásai ellen. Ny. Virta a „konfliktusmentesség” hírhedt elméletének elterjedése előtt írt „Mindennapi kenyerünk” című darabjában leleplezte, hogyan sértik meg a mezőgazdasági artelek sztálini mintaalap-szabályát a kolhozok termelésében, megalkotta a garázda Tyihij negatív típusát, akit megfertőzött a magántulajdon szeretete, aki kolhozelnöki pozícióját saját egyéni, önző céljaira használta fel. Virta bemutatta, hogy a párt könyörtelenül harcol a szovjet életben még fellelhető ártalmas és idegen áramlatok hordozói ellen. J. Malcev „Szívvel-lélekkel” című regényében megteremtette Grunya Vaszilcova elragadó alakját, s a közte és a férje között lejátszódó ütközés bemutatásával helyes fogalmat adott azokról az éles konfliktusokról, amelyek a kolhozfallu élenjárói és a kommunista építés feladatait meg nem értő maradi emberek között zajlanak le.

A kolhoztermelésről szóló legkiválóbb szovjet irodalmi művek megmutatják, milyen gyökeres változások történtek a szovjet falu életében, művészi képet rajzolnak arról, hogy miként tűnnek el a lényeges különbségek a város és a falu között. A kolhozparaszt-ságot, a munkásosztályt és a dolgozó értelmiséget közös érdekek fűzik össze, s ebben a tényben a szocialista társadalom egysége, törhetetlen ereje tükröződik.

A háború utáni évek szovjet irodalma kisebb sikereket ért el a munkásosztály tagjainak bemutatásában. Az irodalom ezen a téren elmaradt az élettől. Erről az alábbiakban még lesz szó. Mégis, a legjobb, Sztálin-díjjal kitüntetett művek feltárták azt az újat, ami jellemző a háború utáni időszak szovjet iparának dolgozóira.

Az utóbbi évek irodalmi alkotásai arról beszélnek, hogy a Sztahanov-mozgalom az ipar fejlődésének törvényszerűségévé vált. A szovjet írók bemutatják a Sztahanov-mozgalom új formáit. A. Volosin „Kuznyeck-i föld” című regényében az események mozga-

tója az a harc, amely azért folyik, hogy az egész „Kapitalnaja” bányát átállítsák a széntermelés futószalagszerű módszerére; V. Ketlinszkaja „Életünk napjai” című regényében a hősök arculatát az a harc határozza meg, melyet az új termelési módszerek bevezetéséért, a munkaigényes folyamatok gépesítéséért, s az egész turbinaüzem sztahanovista üzemmé való fejlesztéséért vívnak. A. Ribakov „Vezetők” című regényének pátosza abból a harcból fakad, amely a takarékoságért, a hazai nyersanyagforrások maximális kihasználásáért folyik.

Irodalmunk még a háború előtt a haladó, a fejlődő és a maradi, a fejlődést akadályozó közötti konfliktusok felé fordult (Korneycsuk „Ukrajna mezőin” című vígjátéka, J. Krimov „A «Derbent» tankhajó” című regénye). A háború után ezt a konfliktust sok irodalmi alkotás dolgozta fel, amihez a témát életünk legkülönbözőbb területei szolgáltatták. A haladó és a kommunizmus felé vezető úton való előrehaladást akadályozó régi közötti harcban feltárultak a szovjet társadalom fejlődésének legjellegzetesebb törvényszerűségei.

Lényegesen megváltozott az a konfliktus is, mely a termelés újítói és a konzervatívok között áll fenn. J. Krimov „A «Derbent» tankhajó” című regényének hőseit, a sztahanovista Bászovot üldözték, elnyomták a bürokrata. Ma viszont az a helyzet, hogy a Drobot bányagazgatóhoz hasonló konzervatívok (A. Volosin regényében) egyáltalán nem szállnak szembe az egyes sztahanovisták egyéni rekordjaival, sőt, kedvező körülményeket biztosítanak számukra, hogy az ő eredményeik alapján teljesítsék havi tervüket. Drobot és a hozzá hasonlóak azt nem akarják megtenni, hogy az egész műhelyt, üzemet, bányát átállítsák a futószalagszerű termelésre. Nem értik meg, hogy a Sztahanovmozgalom lényegében harc a lemaradónak az élenjárók színvonalára való emeléséért, a legújabb, a legfejlettebb termelési módszerek meghonosításáért, az

alulról jövő kezdeményezés ösztönzéséért; nem értik vagy nem akarják megérteni, hogy a néptömegek alkotó lendületében, az egész állam érdekeinek szem előtt tartásában a kommunizmus vonásai nyilatkoznak meg.

„Életünk napjai” című regényében Ketlinszkaja azt a harcot ábrázolja, amelyet a pártszervezet vezetésével a turbinaüzem egész újíto kollektívája folytat az új termelési módszerek bevezetéséért, a munkáigényes folyamatok gépesítéséért, a technikai haladás fokozásáért. Polozov mérnök, a termelési folyamat átszervezésének javasolója, Vorobjov sztahanovista, a feltaláló Volovik nem egymagukban, hanem közösen dolgoznak, közös érdekek fűzik őket egybe s az üzem valamennyi dolgozójának támogatását élvezik. A regényben a pártgyűléseknek, a pártiroda és a pártbizottság üléseinek szentelt jelenetek azért is érdekesekek, mert bemutatják, hogyan harcol az egész kollektíva az új termelési módszerekért, hogyan leplezi le az üzemvezetőnek, Ljubimovnak ártalmas álláspontját, hogyan bírálja meg Nemirovot, a gyár igazgatóját. A párt gyűlésein megoldódnak a legfontosabb kérdések, fejlődik a bírálat és az önbírálat, támogatást kap az újíto kezdeményezése*.

* Csodálkoznunk kell, hogy egy fiatal kritikus, A. Kondratovics, a regényről szóló recenziójában (*Novij Mir*. 12. sz.), azt a célt tűzve maga elé, hogy alaposan megbírálja a művet, nemcsak, hogy nem veszi észre a mű valóságos érdemeit, hanem egyenesen azon fáradozik, hogy ezeket az érdemeket hiányosságokként tüntesse fel. Az írónőt azzal vádolja, hogy „Polozov eszméit a vezetők és az egyszerű munkások olyan gyorsan és egységesen támogatják, hogy Ljubimovnak nem marad más választása, mint az, hogy alázatosan alávesse magát a többség akarátának” (*Novij Mir*. 12. sz. 247. old.). V. Ketlinszkaja regényében vannak fogyatékok, kidolgozatlan részek, különösen ami a szerkezetet illeti (A. Kondratovics néhányra felhívja a figyelmet), a mű értékét azonban nem az egyes részletek határozzák meg, hanem a mű általános iránya, annak az újnak a feltárása, amely a háború utáni időszak Sztahanov-mozgalmára jellemző.

Kocsetovnak a „Zsurbin-család” című regénye egész sor élenjáró munkást ábrázol, sokoldalúan tárja elénk belső világukat, érdeklődési körüket, életmódjukat, bemutatja őket pihenés és tanulás közben. A regény élesen megvilágítja a munkásosztály új arculatát. E regény megjelenése azt bizonyítja, hogy íróink ki tudják küszöbölni a háború utáni szovjet irodalom egyik lényeges hibáját, teljesíteni tudják a párt Központi Bizottságának útmutatásait, s ragyogó műveket tudnak írni a termelés hőseiről.

Komoly sikereket értek el a szovjet írók a Nagy Honvédő Háború történelmi jelentőségének ábrázolása terén is.

Művészeink a negyedik sztálini ötéves terv idején arra törekedtek, hogy a lehető legteljesebben, a történelmi perspektíva fényében ábrázolják a Nagy Honvédő Háború eseményeit, feltárják a párt vezető szerepét, s elénk tárják a szovjet harcos nemes arculatát. Ebben a tekintetben jellemző Fagyeejev „Az ifjú gárda” című regényének átdolgozott kiadása. Az író, amikor a pártsajtó követelményeinek megfelelően átdolgozta regényét, megalkotta az ellenség hátában folyó harc irányítóinak, Ljutyikov és Procenko pártfunkcionáriusoknak ragyogó és emlékezetes alakjait. A bolsevikok vezető szerepe került a regény középpontjába, itt futnak össze az illegális szervezet száalai, s innen indulnak ki az irányító és vezető parancsok, tanácsok, utasítások. Éppen ebben rejlik annak a képnek az egysége, amely a krasznodoni fiatalok páratlan harcát mutatja be a hitlerista megszállók ellen. Ezért sikerült ez az alkotás eszmei és művészi szempontból egyaránt. Szerkezete, alakjai, képei művésziesen tükrözik az élet jelenségeit, helyesen ábrázolják a párt szerepét.

A háború utáni években az írók kijavították régebben elkövetett komoly hibáikat. Azsajev („Távol Moszkvától”), Popov („Acél és salak”) és mások, ami-

kor a szovjet hátország hősimunkáját ábrázolták regényeikben, a szovjet irodalom történetének új lapjait irták meg, s bemutatták, hogy a Szovjetunióban az építőmunka, különösen az új, hatalmas ipari üzemek építése nem szakadt félbe a háború legdrámaibb éveiben sem.

A szovjet emberek tipikus körülmények között cselekvő tipikus alakjainak megalkotása közben a szovjet írók arra törekedtek, hogy a legragyogóbb és legjellegzetesebb eseményekben feltárják a szocialista társadalom törvényszerűségeit, s a népeknek békés életet, anyagi jólétet és boldogságot biztosító szovjet rend erejét és felsőbbrendűségét.

A szovjet írók az egész földkerekség haladó íróinak élén állnak, műveik az egész civilizált emberiség gondolatait, érzéseit és vágyait fejezik ki. A legragyogóbb, a legmegindítóbb sorokat Sztálin elvtársnak, a békeharc zászlóvivőjének szentelték. Sztálin elvtársra szeretettel és hálával tekint a világon minden becsületes ember. A béke legyőzi a háborút — ez a gondolat hatja át a negyedik és ötödik sztálini ötéves terv korszakának szovjet irodalmát.

A szovjet írók, amikor a Szovjetunió felszabadító küldetését, a Szovjet Hadsereg győzelmei nyomán az új élet felépítésének útjára lépő népi demokratikus országok felvirágzását ábrázolják, egyúttal azt is megmutatják, hogy hogyan nyomják el, hogyan alázzák meg az amerikai hadseregek a megszállt országok (Franciaország, Németország, Jugoszlávia) népeit, s leleplezik az amerikai imperialisták agresszív szándékait (Jeromin „Vihar Róma felett”). Titónak és bandájának bűnös összeesküvését, Jugoszlávia népeinek aljas elárulását mutatta be O. Malcev „Jugoszláv tragédia” című regényében.

A szovjet írók izzó haraggal leplezik le a burzsoázia áruló szerepét, azét a burzsoáziáét, mely elvesztette a nemzeti becsületről és a haza független-

ségéről alkotott fogalmát, mely sárba tapossa saját országának nemzeti függetlenségét. „A burzsoázia — mint Sztálin elvtárs mondotta a XIX. pártkongresszuson tartott beszédében — most dollárokért áruba bocsátja a nemzet jogait és függetlenségét.” A kommunisták, akik a nép érdekeiért harcolnak, igaz hazafiak, hazájuk nemzeti függetlenségének és szabadságának védelmezői. Ezért követik a dolgozó tömegek a testvéri kommunista pártokat, ezért harcolnak az ő vezetésük alatt a békéért és a demokráciáért. A szovjet írók műveikben feltárják az olvasó előtt, hogy hogyan szerveződnek, hogyan tömörülnek a világ haladó erői a demokratikus béketábor vezetője, a Szovjetunió köré. Metsző satírával megrajzolt alakokban leplezik le az amerikai imperialisták vezetése alatt álló reakciós és agresszív tábor bűnös mesterkedéseit, s mutatnak rá az Egyesült Államok vezető köreinek a szovjetellenes rágalomhadjáratban játszott provokációs szerepére. Ilja Erenburg „A kilencedik hullám” című regényének azokat a részeit, amelyek különböző országok és a lakosság különböző társadalmi rétegeinek életét mutatják be, egységes alapeszme kapcsolja egybe és hatja át; a regényből meggyőzően rajzolódik ki a béketábor növekedése. A könyv olvasása közben világosan látjuk, hogyan vet egyre szélesebb hullámokat a népharag az amerikai háborús gyújtogatók ellen a különböző országokban.

A háború utáni időszak szovjet irodalmában különösen nagy erővel hangzik fel a népek boldogságáért, békéjéért és biztonságáért vívott harc témája: a költészet, a próza, a drámairodalom, a szépirodalmi publicisztika valamennyi műfajhoz tartozó alkotások foglalkoznak vele. A szovjet írók könyörtelenül lerántják a leplet a háborús uszítókról — a véres kalandokra áhító amerikai agresszorokról (K. Szimonov „Orosz kérdés”, „Barátok és ellenségek”, B. Lavrenyov „Amerika hangja”, N. Nyikityin „Északi hajnal”,

Mirzo Turszun-Zade „Indiai ballada“, A. Malisko „A kék tengeren túl“, Sz. Vurgun „A néger szól“, Ny. Tyihonov „Két áradat“, egész sor Koreáról szóló vers és sok más mű).

A. Jakobson észt drámaíró „Sakálok“ című színdarabjában leleplezi az amerikai rablók bűnös tevékenységét, akik a tudományt arra használják fel, hogy új fegyvereket találjanak fel az emberek tömeges megsemmisítésére. Banditizmus, lelkiismeretlen csalás, megvesztegetés, gyilkosság, veszett nyereségahajza — ez az „amerikai életforma“, amelyet az Egyesült Államok imperialistái akarnak erőszakkal rákényszeríteni az egész világra. A. Jakobson a vérszomjas gyilkosok aljas világával szembeállítja a béketábort, Amerika becsületes dolgozóit, akik önfeláldozóan küzdenek a háborús gyujtogatók ellen, s akik barátságban és egyetértésben akarnak élni a többi néppel. A. Jakobson drámája a világ dolgozóinak érdekeit védelmező, szovjet irodalom újabb kiváló sikere.

Az SzK(b)P Központi Bizottságának ideológiai kérdésekben hozott határozatai nyomán hatalmasan fellendült a Szovjetunió népeinek irodalma. Erről tanúskodik az a tény, hogy a nemzeti köztársaságok íróit minden évben Sztálin-díjjal tüntetik ki. Különösen figyelemreméltóak a fiatal balti szovjetköztársaságok irodalmi sikerei. Formájában soknemzetiségű, tartalmában szocialista művészetünk fejlődésében a szovjet-orosz irodalom jár az élen, támogatja a testvéri irodalmak felvirágzását, kölcsönös gazdagodását.

Hatalmas történelmi jelentőségű folyamat zajlik le szemünk előtt. A testvéri népek íróinak legjobb műveit lefordítják orosz nyelvre és más nyelvekre is; így ezek a Szovjetunió valamennyi népének kincsévé válnak. Így történt például V. Lacisz lett író „Zúg a vihar“ és „Új part felé“ című műveivel; ezek a regények Lettország legújabb történetét mutatják be, az ország felszabadítását a német megszállás alól, s újjászületését

a háború utáni időszakban. A. Jakobson észt író „Élet a fellelgyárban“, című műve, Muhtar Auézov kazah író „Abaj“ című regénye, Mirzo Turszun-Zade tadzsik és Szamed Vurgun azerbajdzsán költő versei, ukrán, grúz, örmény és egyéb költők és írók alkotásai, melyeket lefordítottak orosz nyelvre, a Szovjetunió népeinek közkincsévé váltak.

A Kommunista Párt megteremtette a testvéri irodalmak felvirágzásának alapját, harcot folytat az ellenséges burzsoá nacionalizmus és kozmopolitizmus minden megnyilvánulása ellen, és vezeti a valóban haladó, soknemzetiségű, hazafias irodalom fejlődését.

A párt gondoskodása folytán a háború utáni években lényeges változások történtek az irodalomtudományban és a kritikában is. Ehhez nagy segítséget nyújtott a különböző burzsoá ideológiák maradványainak leleplezése: feltárták a Veszeloovszkij-iskola összehasonlító módszerének káros és hamis voltát; kimutatták, hogy „az egységes áramlat“ elmélete — amely szerint a múlt íróinak alkotásait nem osztályszempontok alapján kell értékelni, téves és tarthatatlan (1948); szétzúzták a színikritikusok hazafiatlan csoportját, akik burzsoá kozmopolita nézeteket csempészték be a szovjet irodalomba (1949); visszaverték a rappizmus visszatérő megnyilvánulásait (1950). A párt tehát következetesen és céltudatosan harcolt, hogy fokozza az irodalom és az irodalmi kritika pártosságát. Az SzK(b)P Központi Bizottsága a *Znamja* című folyóiratról hozott határozatában (nyilvánosságra hozták 1949 január 11-én), amelyet a *Zvezda* és *Leningrád* című folyóiratról hozott határozatok végrehajtásának ellenőrzése során fogadott el, megállapította, hogy a *Znamja* szerkesztősége nem vonta le a megfelelő következtetéseket a *Zvezda* és a *Leningrád* című folyóiratokról szóló határozatokból, leszállította a közölt anyagok eszmei és művészi színvonalát, s több ideológiai szempontból téves, művészi szempontból alacsonyértékű művet közölt

(N. Melnyikov [Melman] „Szerkesztőség“, É. Kazakëvics „Ketten a sztyeppén“ című regénye stb.).

Az SzK(b)P Központi Bizottsága ismételten figyelmeztette az irodalom és művészet dolgozóit, hogy a folyóiratoknak követniök kell a párt politikáját, amely a szovjet társadalom életének alapja, fáradhatatlanul kell harcolniok az irodalom eszmei és művészi színvonalának emeléséért, s olyan műveket kell közölniök, amelyek helyesen és világosan, forradalmi fejlődésében tükrözik az életet és feltárják a szovjet embereknek — a kommunizmus építőinek — új, magasrendű tulajdonságait.

A pártsajtó megbírálta V. Kozsevnyikov „Lángoló folyó“ és A. Szofronov, „Beketov pályafutása“ című műveit, és komoly formában hangoztatta, hogy az íróknak okvetlenül gyarapítaniök kell a mesterségbeli tudásukat. A párt a háborút követő években is állandóan figyelmeztette a kritikusokat és irodalmi szakembereket, hogy leplezzék le a hanyag, felelőtlen írói munkát, és íróinkat olyan művek alkotására hívta fel, amelyek méltók a nagy sztálini korszakhoz.

VII

A szovjet irodalom és irodalmi kritika eszmei színvonalának emelésében hatalmas, történelmi szerepet játszottak Sztálin elvtárs nyelvtudományi művei, amelyek új korszakot nyitottak meg az egész szovjet kultúra fejlődésében.

A kritika és az irodalomtudomány terén pezsgő munka indult meg, viták kezdődtek, megélénkült a figyelem a művészi mesterség kérdései, a klasszikus hagyományok elsajátítása, a szovjet irodalom újíto feladatai, az író nyelvművelő munkájának kérdései iránt. Sztálin elvtárs nyelvtudományi munkáinak tanulmányozása, jelentőségük feltárása a szovjet iroda-

lomtudomány fejlődése szempontjából, még csak a kezdetén van. Az irodalomtudósok még nem oldották meg az irodalom, mint felépítmény jellegének, és a társadalmi fejlődéstől függő sajátyszerűségének problémáját. A *Pravda* és a *Kommunyiszt* című folyóirat vezércikkei és szerkesztőségi cikkei helyesen mutatnak rá arra, hogy az irodalom és a művészet dolgozói ezideig nem vontak le minden tanulságot Sztálin elvtárs nyelvtudományi műveiből, s korántsem szenteltek elegendő figyelmet a nyelv tisztaságáért és az írók mesterségbeli tudásának gyarapításáért folyó harc kérdéseinek.

A szovjet irodalomtudomány és kritika még mindig nem oldotta meg az irodalmi fejlődés irányításának feladatát, nem általánosítja eléggé az irodalom gazdag tapasztalatait, nem harcol elég kíméletlenül a burzsoá ideológia ellen. Az irodalomtudományi munkák és a kritikai cikkek elméleti színvonala, néhány kivételtől eltekintve, nem felel meg a követelményeknek. A kritikusok és az irodalomtudósok nem dolgozzák ki alaposan az irodalom elméletét, nem írnak alapvető munkákat, amelyek a szocialista esztétika fő problémáit világítják meg (a szovjet művészet újító jellege, az esztétikai eszmény, a tipizálás művészi módszerei, a konfliktus új jellege a szovjet társadalomban és a szovjet irodalomban, a szovjet szatíra, a művészeti kritériumai, a tragikum és a komikum, a művészeti mesterségbeli tudás csúcsaira vezető utak stb.).

Több nemzeti köztársaság irodalmában burzsoá nacionalista megnyilvánulások tapasztalhatók, melyek ellen a kritika nem lépett fel kellő eréllyel, következetes pártossággal és elvhűséggel. Erre hívta fel a szovjet közvélemény figyelmét a *Pravda* szerkesztőségi cikke („Az irodalomban észlelhető ideológiai ferdtételek ellen”) V. Szoszjur „Szeresd Ukrajnát” című hibás regényének alapos kritikája kapcsán.

Irodalomtudósainknak és kritikusainknak kevés

munkája és cikke jelenik meg, amelyekben leleplezik a megvásárolható angol-amerikai ideológusoknak — az „atompolitika”, a háború és a véres agresszió prófétainak kozmopolitizmusát.

Az irodalomtudomány és a kritika erőtlensége különösen szembetűnően nyilvánul meg abban, hogy nem tudja idejében leleplezni a káros nézeteket és elméleteket. Így például nem tudták idejében megbírálni a „konfliktusmentesség” ártalmas elméletét, amelyet sok irodalmár és művész nyíltan védelmezett. A megsemmisítő csapást erre az elméletre a *Pravda* 1952 április 7-i szerkesztőségi cikke mérte („A drámairodalom elmaradásának leküzdéséről”). De még e cikk megjelenése után is akadt néhány irodalmár és művész, aki nemcsak hogy nem helyesbítette nézeteit, hanem még a sajtóban is próbálta őket védelmezni.

A „konfliktusmentesség” elmélete, amelyet néhány kritikus dolgozott ki, s egyes írók támogattak, jelentős károkat okozott a drámairodalom területén. A prózaírók és a drámaírók kezdték elfeledni az ellentétek harcát, a társadalmi fejlődés törvényét, nem látták meg a haladó és a reakciós közötti harc új jellegét, a szovjet szocialista társadalom új konfliktusait és ellentmondásait. Unos-untalan ismételték ezt a zagyva „elméletet”, s azt bizonygatták, hogy a szovjet valóságban állítólag nincsenek konfliktusok, csupán a „jó” és a „legjobb” közötti összeütközések. Ez szűkségképpen ahhoz vezetett, hogy elszakadtak a valóságtól, megfeledkeztek a szocialista realizmus elveiről. A drámaírók ahelyett, hogy a valóságot helyesen, a maga teljes bonyolultságában ábrázolták volna, ahelyett, hogy megmutatták volna az új és a régi harcát, sablonos helyzeteket eszeltek ki, amelyek alapja a „legjobb” munkásoknak, illetve kolhozparasztoknak és a gyár, illetve a kolhoz „jó” vezetőjének összeütközése. Ezzel elkerülhetetlenül együttjárt az, hogy szépitették a valóságot, eltorzították a szereplők jellemét,

gyengítették a szovjet emberek tudatában még meglévő kapitalista csökevények és a nem becsületes, lelkiismeretlen dolgozók elleni harcot. A színházak csupán az elmaradt nézők primitív ízlését kielégítő, sablonos darabokat hoztak színre, olyanokat mint V. Potasov „A fiatalok egészségére!” című darabja, amelyet helyesen bírált meg A. Szurkov „A szovjet irodalom fejlődésének néhány kérdése” című cikkében (*Bolsevik*. 1952. 9. sz.).

A „konfliktusmentesség” elmélete fékezte az életünk hiányosságai ellen folyó harc lendületét, akadályozta a kétszínű, hitvány emberek leleplezését, gyengítette az irodalom nevelő szerepét. Az irodalomnak olyan harcos műfaja, mint a satíra, nem fejlődött kellőképpen. A háború utáni időszakban egyetlen valamenynyire is kiemelkedő, társadalmi szempontból jelentős satirikus alkotás sem született. A szovjet írók nem sajátították el és nem alkalmazták harcosan a gogoli és scsedrini hagyományokat.

Nemcsak egyes irodalmi műfajok (drámairodalom, filmdramaturgia, költészet, satíra) fejlődésében mutatkozott lemaradás, hanem az egész irodalom fejlődésének üteme is meglassult, elmaradt társadalmunk fejlődésének ütemétől.

Országszerte új, hatalmas építkezések folynak, amelyeket népünk a kommunizmus világítótornyainak nevezett el: a kujbisevi és a sztálingrádi, a kahovkai vízierőmű, a Turkmén Főcsatorna, a délukrajnai és az északkrimi csatorna építkezései. A Leninről elnevezett Volga—Don csatorna már meg is nyílt.

A harmincas években a szovjet írók Gorkij javaslatára felkeresték az új építkezéseket: jártak Magnyitogorszkban, a dnyeperi vízierőmű építkezésénél, a Sztálingrádi Traktorgyárban és műveikben megörökítették a szocializmus „elsőszülötteinek” világrajöttét.

A háború után azonban néhány elbeszélésen, karcolaton, egy két regényen kívül ezidáig még nem jelen-

tek meg olyan művek, amelyek művészileg tükrözték volna a kommunizmus hatalmas erővel kibontakozó építését.

A sztálingrádi és kahovkai vízierőmű, a turkmén és az északkrimi csatorna építői újabb és újabb hatalmas sikereket érnek el, a szovjet írók azonban még nem tudták teljes nagyságában ábrázolni a kommunizmus építőjének, az alkotó embernek, a természet átalakítójának hősi alakját, nem örökítették meg nagy művekben a munka frontján véghezvitt hőstetteit. A szovjet irodalom ahelyett, hogy megelőzné az eseményeket, kezd elszakadni az élettől a legfontosabb dologban — a kommunizmus építésének ábrázolásában. Erről tett említést a XIX. pártkongresszuson Gafurov elvtárs, a Tadzsik SzSzK Kommunista Pártja Központi Bizottságának titkára: „Bár a szovjet írók számos kiváló művet alkottak, amelyeket a nép szeret és méltányol, mégis a szovjet emberek világtörténelmi jelentőségű hőstettei nem tükröződnek méltó módon a szovjet szépirodalomban.”

A háborút követő időszakban új erővel bontakozott ki a szovjet nép erkölcsi nagysága. Az új építkezéseknél, a gyárakban, a kolhozokban és a szovhozokban a munka új hősei, a termelés újitói nevelődtek — sztahanovisták, észszerűsítők, feltalálók. Ezek új emberek: az új öntudat, az új erkölcs hordozói. A munkához, a tudományhoz, az állampolgári kötelességük teljesítéséhez való viszonyukban a kommunizmus látható vonásai tűnnek elő.

A háború utáni szovjet irodalom ért el bizonyos sikereket a kolhozfalu új embereinek ábrázolásában (Avdotya Botnyikova alakja Nyikolajeva „Aratás” című regényében, Grunya Vaszilcova alakja Malcev „Szívvel-lélekkel” című regényében, Szergej Tutarinov alakja Babajevszkij műveiben). A szovjet munkássz-tály tagjainak arculatát azonban az írók korántsem mutatják be kielégítően. Kocsetov „Zsurbin-család” és

V. Ketlinszkaja „Életünk napjai” című regényében, amelyeket íróik az ipari dolgozók ábrázolásának szenteltek, sikerült a legkövetkezetesebben, a legteljesebben ábrázolni a hősök belső világát. Sok irodalmi műben azonban, amelyek a szovjet munkásosztályról szólnak, a hősök lelki életét sívárnak tüntették fel az írók; az olvasó nem eleven embereket lát maga előtt, minden gondolatukkal és érzésükkel, hanem vezeték- és keresztnévvel ellátott, kitalált figurákat (O. Barkova „Mindennap”, A. Bek „Új profil” című regénye stb.). Más művek egyoldalúan, csak termelő tevékenységük közben ábrázolják a hőseket.

Néhány író még felületesebben ismeri az életet: nem mutatja be az embert mindennapi életében, tanulás közben, elvtársai, hozzátartozói, barátai körében. Az ilyen művekben szereplő emberek nem mernek önfeledten szeretni, mélyen érezni, merészen gondolkodni. Az írók ahelyett, hogy napjaink eleven hősét sokoldalúan, az élet különböző viszonyainak teljes gazdagságában ábrázolnák, gyakran csak sémákat alkotnak, amelyek halványan, egy-egy ismertetőjel alapján emlékeztetnek kortársainkra.

A pártfunkcionáriusok helyes, világos ábrázolása irodalmunk egyik legfontosabb feladata. A vezető párt-emberek alakjait gyakran még a jó irodalmi alkotások sem ábrázolják eléggé kifejezően, gazdagon. Így például Kocsetov „Zsurbin-család” című regényében Zsukov, a pártszervező keveset szerepel, nem az események központjában, a tömegek „sűrűjében” áll, hanem valahol a szélen, szinte csak megfigyelő minőségben tartózkodik az üzemben s néha-néha érintkezik a munkásokkal. Az ő lelkesítő, szervező munkáját, a tömegek vezetését az írónak nem sikerült művészi eszközökkel érzékeltetnie; az író által teremtett alakban nem mutatkoztak meg a pártember konkrét vonásai.

A szovjet írók, amikor pártfunkcionáriusaink alakja felé fordulnak, gyakran megfélemlenek arról,

hogy feltétlenül ábrázolniuk kell a pártszervezet munkáját, s be kell mutatniuk a pártszervezet élcsapat-szerepét a vállalat életében. A pártszervezet az a vezető erő, amelyik irányítja a gyár, a kolhoz egész munkáját, mozgósítja az egész kollektívát az akadályok leküzdésére, harcol az önelégültség ellen, senkit sem enged megpihenni babérjain; s ha kell, bírálja és neveli nemcsak az egyszerű munkásokat, hanem a vállalat vezetőit, a pártszervezőket, a pártmunkásokat is.

Az utóbbi évek sok alkotásának művészi színvonalára még mindig nem elégíti ki az olvasók fejlett ízlését. Ez a háború utáni időszak szovjet irodalmának egyik leglényegesebb hibája. Néhány szovjet író még mindig figyelmen kívül hagyja az olvasó igényeit, nem hallgat a kritika szavára.

A háború után még egyes vezető szovjet íróknál is akadnak olyan jelenségek, amelyek arról tanúskodnak, hogy az író eltért a szocialista realizmus elveitől, az élet igazságától. Így például F. Panfjorov az *Oktyabr* című folyóiratban, amelynek ő a főszerkesztője, 1952-ben közölte „Amikor szépek vagyunk” című művészietlen színdarabját, amely eltorzítottan ábrázolta a szovjet emberek erkölcsi arculatát. A darabban a szerző az alantas, állati érzések elsőbbségét bizonyítja a tudattal szemben. Sok benne a szovjet művészettől idegen naturalista vonás. A téma hibás értelmezése, naturalista írói fogások alkalmazása — ez az oka annak, hogy a mű hibás, gyenge. Még Csernisevszkij mutatott rá arra, hogy amikor a művészi forma és a tartalom egységéről beszélt, hogy „a hibás irányzat tönkreteszi a legerősebb tehetséget is. Az alapeszméjünkben hibás alkotások rendszerint még tisztán művészi szempontból is gyengék.”

Mindezek a hibák arról tanúskodnak, hogy a szovjet írók, a művészeti és irodalmi munkások még korántsem tettek eleget maradéktalanul a párt követelményeinek és útmutatásainak. Az SzK(b)P Központi

Bizottságának ideológiai kérdésekben hozott határozatai megőrzik időszerűségüket, továbbra is irányítják az írókat hibáik kijavításában, elmaradásuk leküzdésében. A párt XIX. kongresszusának történelmi jelentőségű határozatai felszólítják a szovjet művészeket, hogy érjenek el újabb sikereket és olyan műveket alkossanak, amelyek hathatósan hozzájárulnak a kommunizmus felépítéséhez.

VIII

A párt XIX. kongresszusa, Sztálin elvtárs zseniális műve: „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” és a kongresszus záróülésén elhangzott történelmi jelentőségű beszéde új szakaszt nyit az egész emberiség történetében. A párt XIX. kongresszusa összegezte a XVIII. kongresszus óta eltelt időszakban végzett munka eredményeit és Sztálin elvtársnak „A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban” című zseniális munkájában foglalt elméleti tételekből kiindulva körvonalazta a kommunizmus építésének nagyszabású programját.

„Jelenleg a Szovjetunió Kommunista Pártjának legfőbb feladata az, hogy a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet útján felépítse a kommunista társadalmat, szüntelenül emelje a társadalom anyagi és kulturális színvonalát, az internacionalizmus és az egész világ dolgozóival való baráti kapcsolatok megteremtésének szellemében nevelje a társadalom tagjait, minden módon erősítse a Szovjet Haza aktív védelmét ellenségeinek agresszív cselekedeteivel szemben”²⁰.

Malenkov elvtárs az SzKP XIX. Kongresszusán tartott előadói beszédében, a kongresszus küldöttei

²⁰ Az SzKP XIX. Kongresszusának anyaga. 304. old.

pedig felszólalásaikban nagy figyelmet szenteltek az irodalom és a művészet kérdéseinek. A XIX. kongresszus a gazdasági és politikai sikerekkel együtt értékelte az irodalom és művészet eredményeit is, kitűzte és hosszú időre megszabta a szovjet irodalom feladatait és fejlődésének útját.

Az a rendkívüli figyelem, amely a XIX. pártkongresszuson megnyilvánult az irodalom és a művészet iránt, arról tanúskodik, hogy a szovjet irodalom egyre fontosabb szerepet játszik a dolgozó tömegek kommunista nevelésében, az emberek tudatában még meglévő kapitalista csökevények elleni harcban. Az SzK(b)P Központi Bizottságának a párt XIX. kongresszusa előtt elhangzott beszámolója hangsúlyozta az ideológiai munka különleges fontosságát a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet időszakában:

„A párt ideológiai munkájának fontos szerepet kell betöltenie az emberek tudatának a kapitalizmus csökevényeitől, a régi társadalom előítéleteitől és káros hagyományaitól való megtisztításában. Továbbra is fejlesztenünk kell a tömegekben a társadalmi kötelességtudat magasztos érzését; továbbra is a szovjet hazafiság és a népek barátsága, az állam érdekeiről való gondoskodás szellemében kell nevelnünk a dolgozókat; méginkább tökéletesítenünk kell a szovjet emberek legjobb tulajdonságait: az ügyünk győzelmébe vetett hitet, a készséget és a képességet bármely nehézség legyőzésére”²¹.

A párt megjelölte a kommunizmus építésének programját, komoly követelményeket támasztott az irodalommal szemben, rámutatott a hibákra, amelyek zavarják művészetünk előrehaladását, akadályozzák fejlődését. Az irodalom és a művészet dolgozói csak úgy tudják teljesíteni a párt XIX. kongresszusa által kitű-

²¹ Az SzKP XIX. Kongresszusának anyaga. 111. old.

zött feladatokat, ha következetesen küzdenek a megjelölt hiányosságok ellen.

Malenkov elvtárs hangsúlyozta, hogy a szovjet irodalom és művészet fejlődésében elért komoly sikerek ellenére sok mű eszmei és művészi színvonala még mindig nem eléggé magas. Az irodalomban és a művészetben még sok közepes, szürke, sőt néha egyszerűen fércmunka jelenik meg, amely eltorzítja a szovjet valóságot. Az irodalom és a művészet még mindig elmarad a valóságtól, nem elégíti ki a nép megnövekedett igényeit és esztétikai ízlését, melyet a párt a legjobb művészi alkotások segítségével fejlesztett ki. A szovjet társadalom sokrétű és lüktető életét egyes írók és művészek alkotásaikban laposan és unalmasan ábrázolják. A szovjet írók még nem alkották meg a kommunizmus építőjének, a jelenkor hősének tipikus alakját, amely a legteljesebben és a legkifejezőbben testesíti meg a sztálini korszak új emberének jellemvonásait. A satírikus művek majdnem teljesen hiányoznak az irodalomból. Ez a tény arról tanúskodik, hogy az irodalomban meggyengült a harc az emberek tudatában visszamaradt kapitalista csökevények ellen, a szovjet társadalomban előforduló hibák és hiányosságok ellen.

Az SzK(b)P Központi Bizottságának a XIX. kongresszuson elhangzott beszámolója megmutatta a hibák kijavításának, a szovjet irodalom és művészet fejlődésének útjait.

„Az irodalom és művészet dolgozói előtt álló magas és nemes feladat csak akkor oldható meg sikeresen — mondotta Malenkov elvtárs —, ha elszántan harcolunk a művészeink és íróink munkájában észlelhető felületesség ellen, s könyörtelenül kiirtjuk az irodalmi és művészeti alkotásokból a hazugságot és a rothadtságot. Abban a nagy harcban, amely az újnak és a ragyogónak társadalmi életünkben való meghonosításáért, az elavultnak és az elkorhadtnak társadalmi életünkből való kiirtásáért folyik, óriási kötelezett-

ségek hárulnak irodalmunk és művészetünk munká-
saira. Íróink, művészeink, zeneszerzőink és filmművé-
szeti dolgozóink kötelessége, hogy mélyrehatóbban
tanulmányozzák a szovjet társadalom életét, s nagy
népünkhöz méltó nagy művészi alkotásokat hozzanak
létre²².

A fő feladat az írók és művészek munkájuk iránt
érezett felelősségének fokozása, az irodalmi és a művé-
szeti alkotások nevelő erejének növelése, s a mester-
ségbeli tudás gyarapításáért vívott harc. E feladatokat
csak abban az esetben tudjuk teljesíteni, ha erős szálak
fűznek bennünket valóságunkhoz, ha a marxista-
leninista elmélet, a pártosság elve irányít bennünket,
ha szilárdan a szocialista realizmus álláspontján állunk.

Az SzK(b)P Központi Bizottságának a XIX. párt-
kongresszuson elhangzott beszámolója a művészet
egyik legfontosabb kérdését oldotta meg, amikor a
tipikust mint a pártosság legfőbb megnyilatkozási te-
rületét határozta meg. A kongresszus eszmei fegyvert
adott a művészek kezébe, amikor elméleti síkon meg-
oldotta ezt a rendkívül bonyolult kérdést, amikor meg-
világította, hogy *mi* tipikus az életben, s egyben fel-
tárta az alkotások művészi színvonalának és eszmei
jelentőségének emeléséhez vezető utakat, amikor meg-
mutatta, hogyan kell az élet alapvető törvényszerű-
ségeit tükröző, élesen körvonalazott, kifejező alakokat
alkotni. A tipikus problémájának ez a megoldása össz-
hangban van a szocialista realizmusra vonatkozó sztá-
lini tanításokkal és újabb kinccsel gazdagítja a marx-
ista-leninista esztétikát.

Malenkov elvtárs beszédében megállapította:

„Művészeinknek, íróinknak, művészeti dolgo-
zóinknak a művészi alakok megteremtésére irányuló
alkotómunkájukban mindig gondolniuk kell arra, hogy
nemcsak az a tipikus, ami a leggyakrabban fordul elő,

²² Az SzKP XIX. Kongresszusának anyaga. 88. old.

hanem az is, ami a legteljesebben és legélesebben fejezi ki az adott társadalmi erő lényegét. Marxista-leninista értelemben a tipikus egyáltalán nem jelent valamiféle statisztikai átlagot. A tipikus megfelel az adott társadalmi-történeti jelenség lényegének, de nem egyszerűen az, ami a legelterjedtebb, gyakran ismétlődő, mindennapi. Az alakok tudatos felmagyítása, bizonyos tulajdonságaiknak fokozott hangsúlyozása nem zárja ki, hanem teljesebben tárja fel és húzza alá a tipikusát. A tipikus a pártosság legfőbb megnyilatkozási területe a realista művészetben. A tipikus jelleg problémája mindig politikai probléma²³.

Ezt az irodalomtudományi problémát a komparatisták, a vulgár-szociológusok (rappisták) és a kozmopoliták rendkívül összekuszálták. A komparatisták a tipikusság problémáját a nyugateurópai példaképek utánzására, a „vándortémák” és az „örök alakok” variánsainak feldolgozására vezették vissza. A vulgár-szociológusok felfogása szerint a tipikus nem a valóság törvényszerűségeinek ábrázolása, hanem az író eletről alkotott szubjektív, osztályszempontokból korlátozott felfogásának a kifejeződése. A kozmopoliták (A. Gurvics és mások) az élet jellegzetes, tipikus jelenségeit kirekesztették a művészi ábrázolás hatóköréből és azt hirdették, hogy az írónak az absztrakt „örök igazságok” — a jó és a rossz, az öröm és a bánat, a szeretet és a gyűlölet szemszögéből azt a „hamleti” harcot kell leírnia, amely a hős bensőjében az ellentétes lelki élmények között folyik le.

Mindezeket a szovjet kultúrával ellenségesen szembenálló áramlatokat az a törekvés egyesítette, hogy elvonják a művészetet a szocialista építés fontos feladataitól, hősi valóságunk tipikus jelenségeinek ábrázolásától, a pozitív alakok, a szovjet nép legjobb jellemvonásait megtestesítő, utánzásra méltó példá-

²³ Az SzKP XIX. Kongresszusának anyaga. 87—88. old.

képek megalkotásával összefüggő kérdések megoldásától. Az a hibás álláspont terjedt el, amely szerint a tipikus nem egyéb, mint az, ami gyakran előfordul, ami a statisztikai átlag, a hétköznapi. A tipikus ilyen értelmezése kisebbsíti a szocialista művészet társadalmi szerepét, elvonja a művészetet a régi és az új harcának ábrázolásától, hősi korunk legjellegzetesebb és társadalmi szempontból legfontosabb jelenségeinek tükrözésétől.

A tipikus fogalma, ahogy Malenkov elvtárs az SzK(b)P Központi Bizottságának a XIX. kongresszuson elhangzott beszámolójában meghatározta, véget vetett a zűrzavarnak ebben a kérdésben; Sztálin elvtárs útmutatásaiból kiindulva Malenkov elvtárs hangsúlyozta, hogy az íróknak mélyrehatóan ismerniök kell az életet, meg kell látniok az élet legfontosabb, legjellegzetesebb vonásait, ki kell tudniok választani azokat a legjellegzetes tényeket és eseményeket, amelyekben legélesebben rajzolódnak ki a valóság törvényszerűségei. Ezeket a tényeket és eseményeket a művésznek nem élettelenül, nem skolasztikusan, hanem forradalmi fejlődésükben kell ábrázolnia, és élő, meggyőző alakokban igazi, tudományos magyarázatát kell adnia a társadalmi élet rugóinak. A szocialista realizmus arra kötelezi az írókat, hogy — amint Sztálin elvtárs 1932 október 26-án az írókkal folytatott beszélgetésében Gorkij lakásán mondta — az „igazat írják” és arra tanítja őket, hogy a valóság objektív törvényeit ábrázolják. A Központi Bizottság beszámolója a tipikus fogalmának meghatározásakor ismét hangsúlyozta a forradalmi művészet létfontosságú alapjainak jelentőségét. Csak az a művész ismerheti fel a valóság törvényszerűségeit, csak az örökítheti meg a lényegest, a fontosat, akinek álláspontja haladó, aki haladó világnézetet vall. A reakciós művésznek nem érdeke, hogy alaposan megismerje és az igazságnak megfelelően ábrázolja a valóságot: az ilyen művész az életről rajzolt képet el-

torzítja saját osztályérdekeinek kedvéért, és hazug, művészietlen műveket alkot.

A művészetek története arról tanúskodik, hogy a valóban művészi, halhatatlan értékek alkotói haladó művészek voltak, akik közel álltak a néphez, s a forradalmi osztály érdekeit védelmezték.

A tipikus meghatározása tehát újból hangsúlyozza, hogy milyen nagy szerepe van a forradalmi világnézetnek a művészi alkotásban, milyen nagy szerepe van annak, hogy a művész behatóan érdeklődjék az élet minden jelensége iránt. Hangsúlyozza, mennyire fontos az, hogy a tényeket, megfigyeléseket és benyomásokat a kor haladó eszméinek fényében magyarázzuk meg, hogy emeljük az eszmei-elméleti színvonalat, el-sajátítsuk az egyedül helyes elméletet — a marxizmus-leninizmust és megtanuljuk összekapcsolni az elméletet a gyakorlattal.

A marxizmus segíti a művészt a tájékozódásban, képessé teszi arra, hogy a jelenségek mélyére hatoljon és meglássa az élet fejlődésének irányát. Sztálin elvtárs többször hangoztatta, hogy az élet helyes tanulmányozásához ismerni kell a marxizmust. A marxizmus-leninizmus forradalmi elmélete, Sztálin elvtárs művei felfegyverzik a művészt a megismerés legigazabb módszerével, feltárják előtte az élet objektív törvényeit, lehetővé teszik számára, hogy forradalmi fejlődésében lássa a valóságot, segítik abban, hogy felismerje a tények sokféleségében azt, ami tipikus és jellegzetes, ami az új győzelmét tükrözi, ami a kommunizmus felé való előrehaladásról tanúskodik. Erről írt Gorkij „Témák és némák” című cikkében (1933): „Minél szélesebb az író társadalmi tapasztalatainak köre, annál tágasabb a perspektívája, intellektuális látóköre; annál jobban látja, mi mivel érintkezik a földön, s milyen kölcsönhatással járnak ezek a közeledések, érintkezések. A tudományos szocializmus igen magas intellektuális síkra emel minket, világosan lát-

ható innen a mult s megmutatkozik a jövő egyenes, egyetlen útja, mely «a szükségszerűség birodalmából a szabadság birodalmába» visz”²⁴.

Hogy a művész milyen jelenségeket választ ki, amelyeket aztán alakjaiban tipizál, hogy milyen céllal és milyen eszmét fejt ki, miért harcol és kinek az érdekeit védelmezi — mindebből különleges erővel világlik ki a művész eszmei és politikai álláspontja, világ-nézete. Malenkov elvtárs a tipikus meghatározásában külön kiemelte, hogy „a tipikus a pártosság legfőbb megnyilatkozási területe a realista művészetben. A tipikus jelleg problémája mindig politikai probléma”. Különösen nagy erővel nyilvánul meg a művészi alkotás pártossága azokban az alakokban, amelyek az új erejét és életrevalóságát, s a régi ellen folyó elkeseredett harcát mutatják be. A mult nagy művészei rendszerint éberén figyelték az új megszületését, harcoltak megerősödéséért. A szocialista művészre, a klasszikusok dicső hagyományainak folytatójára még nagyobb mértékben jellemző ez a tulajdonság. A szocialista művész alkotó munkájában arra törekszik, hogy észrevegye az új csíráit az élet sokféle jelensége között, hogy ezt az újat pozitív alakokban testesítse meg, bemutassa az új összeütközését a régivel, s hogy a művészet erejével támogassa az új megszilárdulását.

„A dialektikus módszer szempontjából — állapítja meg Sztálin elvtárs — elsősorban nem az a fontos, ami az adott pillanatban szilárdnak látszik, de már kezd elhalni, hanem az, ami keletkezőben és fejlődőben van, még ha az adott pillanatban nem is látszik szilárdnak, mert a dialektikus módszer szempontjából csak az legyőzhetetlen, ami keletkezőben, fejlődőben van”²⁵.

Hogyan tudja az író feltárni az új születésének és

²⁴ Gorkij. Irodalmi tanulmányok. 383. old.

²⁵ Sztálin. A leninizmus kérdései. 670. old.

győzelmes fejlődésének ezt a folyamatát? Erre a kérdésre világos feleletet adott Malenkov elvtárs a XIX. kongresszuson elmondott előadói beszédében: „Az alakok tudatos felnagyítása, bizonyos tulajdonságaiknak fokozott hangsúlyozása nem zárja ki, hanem teljesebben tárja fel és húzza alá a tipikusat”²⁶.

Az élet tipikus vonásairól és a tipikus jellemekről szóló tétel, amely az SzK(b)P Központi Bizottságának a XIX. kongresszuson elhangzott beszámolójában található, általánosítja az egész világ realista irodalmának tapasztalatait és azt bizonyítja, hogy a szovjet irodalom a nagy klasszikusok legjobb hagyományainak letéteményese és továbbfejlesztője.

A realista művésznak joga van felnagyítani az alakjait, amelyek a valóság jellegzetes jelenségeit testesítik meg.

Gorkij, a szocialista irodalom-megalapítója, alkotó munkájával példát mutatott arra, hogyan kell olyan tipikus alakokat teremteni, amelyek meggyőző erővel tükrözik a szocializmus győzelmét. 1901-ben, az első orosz forradalom előkészítésének idején, „Kispolgárok” című színdarabjában Gorkij az orosz irodalom történetében először vitte színpadra az új hőst: a munkásforradalmárt. Sokoldalúan ábrázolta alakját, kiemelte erejét, akaratát, energiáját, szilárd meggyőződését, nézeteinek kialakultságát. Gorkij felfigyelt Nyilre, mint az élet új jelenségére, s az élet igazságának megfelelően bizonyította be, hogy a munkásforradalmár minden tekintetben felülmúlja a Besszemenovok régi világát; a művészet eszközével győzte meg a nézőket arról, hogy Nyilé a jövő.

Gorkij, saját tapasztalatait általánosítva, figyelembevée a világirodalom tapasztalatait, kijelentette, hogy „az igazi művészetnek joga van túlozni; a Herkulesek, Prométheuszok, Don Quijote-ok, Faustok nem

²⁶ Az SzKP XIX. Kongresszusának anyaga. 87. old.

«a képzelet szüleményei», hanem a reális tények teljesen jogos és szükséges költői túlzásai“. A szovjet irodalomról szólva Gorkij ezt mondta: „A mi reális eleven hősünk, a szocialista kultúrát alkotó ember sokkal nagyszerűbb, lenyűgözőbb elbeszéléseink és regényeink hőseinél.

Az irodalomban még nagyobbnak és nagyszerűbbnek kell ábrázolni, ez nemcsak az élet követelménye, hanem a szocialista realizmusé is, amelynek hipotézisekben kell gondolkodnia, márpedig a hipotézis — a feltevés — édestestvére a hiperbolának — vagyis a túlzásnak.“

Az a művész, aki elsajátította a társadalmi élet törvényeinek marxista ismeretét, behatóbban ismeri a valóságot, világosabban látja a fejlődés perspektíváját, s a tények összességéből helyes következtetést von le. Az ő feltevése, a tipikus alak tudatos felnagyítása a tudományos előrelátás megnyilvánulása. Az ilyen művész aktív harcos. Lenin és Sztálin eszméinek fényénél világosan látja nemcsak a létezőt, hanem a szükségképpen bekövetkezőt is. Minden erejét a kommunizmus eszméinek megszilárdítására fordítja. Hősei révén, akikben társadalmunk előrehaladó fejlődése, a kommunizmusért vívott harc ölt testet, fényszóró módjára világítja meg népünk előtt a haladás útját. Művészete megelőzi a valóságot; nemcsak a múltat, nemcsak a jelent, hanem a jövőt is elénk tárja. Gorkij erről a következőket mondta 1934-ben:

„Én nem vagyok naturalista, én amellettt vagyok, hogy az irodalom emelkedjék a valóság fölé, hogy egy kissé felülről láthassa azt, hiszen az irodalomnak nemcsak a valóság tükrözése a feladata. *Nem elég a meglevőt ábrázolni, gondolni kell a kívánatosra, a lehetőre is. A jelenségek tipizálása nélkülözhetetlen*“ (Az én kiemelésem. — V. N.).

Jellemző, hogy Gorkij, álláspontjának megindoklásakor Sztálin elvtársnak arra az útmutatására hivat-

kozik, amely szerint „a régi nagyszerű megdöntésének és az új lázas építésének képét, mint *szükségszerű*, tehát *kívánatos* képet” kell fogadni. E szavakat Sztálin 1930 január 17-én írta Gorkijnak küldött levelében. Ebben a levélben Sztálin elvtárs hangsúlyozta, hogy így fogják fel a valóságot „harcos komszomolistáink” — a „frissek, életvidámak, akikben erős akarat és törhetetlen győzniakarás lakozik”, „a kapitalizmust leromboló bolsevikok, a szocializmust építő bolsevikok, az elnyomottakat és leigázottakat felszabadító bolsevikok új, nagyszámú nemzedékének magva. Ebben van erőnk. És ebben van győzelmünk záloga is”²⁷.

Az élet tipikus jelenségeinek alapos meghatározása, a tipikus alakok megteremtésére vonatkozó szabatos útmutatás tisztázza a művészet egyik legnehezebb kérdését — a művésziesség kritériumának kérdését. A kritikusoknak ebben a kérdésben elfoglalt szubjektív álláspontja komoly, mélyen gyökerező hibákra vezetett. Ebben a vonatkozásban nagyon tanulságos V. Lácisz „Új part felé” című regényének az esete. M. Zorin rigai tudósításából („V. Lácisz «Új part felé» című regényének megvitatása”, *Lityeraturnaia Gazeta* 1952 október 18.) kiderül, hogy a recenzió írója egyáltalán nem ismeri az életet, s politikailag tájékozatlan. Nem látja meg, hogy a regény főhőse, Jan Lidum, ez a bérescsaládból származó, a nép boldogságáért harcoló régi bolsevik — tipikus alak. Nem látja meg, hogy a regény alapeszméje a lett parasztság kolhozépítő tömegmozgalmának élethű bemutatása. Nem értette meg, hogy a kulákok és kulákbérencek családi életének szétzülése a kolhozmozgalom kibontakozásának időszakában nem véletlen jelenség, nem egyszerű epizód, hanem az élet törvénye. A *Pravda* szerkesztősége 1952 február 25-én közölte az olvasók egy csoportjának levelét („V. Lácisz «Új part felé» című regénye kapcsán”), amely

²⁷ Sztálin Művei. 12. köt. 187, 188. old.

tökéletesen megcáfolta M. Zorinnak és a *Lityeratur-naja Gazetá*-nak a szovjet irodalom e kiemelkedő regényével szemben elfoglalt hibás álláspontját. A levél írói elítélték azokat a hamis állításokat és érveket, amelyek szerint Lácisz könyvének hősei állítólag nem tipikusak, nem jellegzetesek, s bebizonyították, hogy a regény tipikus alakjai az élet fontos törvényszerűségeit tükrözik.

Az SzK(b)P Központi Bizottságának a XIX. pártkongresszuson elhangzott beszámolója világos és pontos útmutatásokat adott a tipikus természetére és a tipikus feltárásának elveire vonatkozólag és ezzel megnyitotta az írók előtt a leghelyesebb utat a pozitív hős alakjának megalkotásához, az egyszerű szovjet ember nemes lelki tulajdonságainak, magasrendű erkölcsi arculatának ábrázolásához. Malenkov elvtárs megállapította:

„A realista művészet ereje és jelentősége abban rejlik, hogy felszínre hozhatja, s köteles is felszínre hozni és feltárni az egyszerű emberek fennkölt lelki tulajdonságait és tipikus, pozitív jellemvonásait, hogy művészi eszközökkel megteremtheti és köteles megteremteni az egyszerű ember színes, művészi alakját, amely méltó arra, hogy példakép legyen, és hogy az emberek utánozzák”²⁸.

A pozitív hős teljesértékű, az új szovjet embernek — a kommunizmus építőjének — legfőbb jellemvonásait megtestesítő alakját csak akkor lehet megrajzolni, ha sokoldalúan jellemezzük szándékait, cselekedeteit, viselkedését, ha ábrázoljuk azokat a tipikus körülményeket, amely között az új győzelméért harcol, s legyőzi az akadályokat, amelyek között megnyilatkozik győzniakarása, állhatatossága, hősiessége. A „konfliktusmentesség” elmélete azért is káros, mert a valóság szépítéséhez vezetett, megakadályozta, hogy az új-

²⁸ Az SzKP XIX. Kongresszusának anyaga. 87. old.

típusú embert a maga teljes nagyságában ábrázolhas-
sák. Ahhoz, hogy az új győzelmét bemutathassuk, fel
kell tárnunk azt a harcot, amely a keletkezőben levő,
a fejlődő és az elhaló, az előrehaladást akadályozó kö-
zött folyik. Az új megszilárdulása feltételezi az iroda-
lom nevelő szerepének fokozódását, a könyörtelen
harcot a kapitalizmus csökevényei, s e csökevények
hordozói ellen.

A kommunizmus építésének korszakában a régi és
az új harca nem lanyhul, hanem ellenkezőleg, élesedik;
tükrözi a tömegek alkotó kezdeményezését, újabb és
újabb embereket emel ki a népből, akik tevékenyen
vesznek részt az egész államot érdeklő ügyben, meg-
mutatja a dolgozók öntudatának fejlődését.

„Szovjet irodalmunknak és művészetünknek —
hangsúlyozta Malenkov elvtárs — bátran rá kell mu-
tatnia az élet ellentmondásaira és konfliktusaira, érte-
nie kell ahhoz, hogy a kritika fegyverét az egyik hatá-
sos nevelőeszközként használja”²⁹.

A „konfliktusmentesség” azért káros, mert ellent-
mond a társadalmi fejlődést meghatározó törvények
marxista-leninista értelmezésének, s elvonja a művé-
szeket attól, hogy az életet fejlődésében, az ellentétek
harcában ábrázolják. Ez a harc dialektikusan folyik,
a fejlődés mindegyik szakaszában változik, de minden
szakaszban az új, a haladó győz, az fejezi ki a fejlődés
fő irányát.

A szocialista realista irodalom hivatott arra, hogy
feltárja az életben folyó harc dialektikáját, hogy a va-
lóságot forradalmi fejlődésében ábrázolja és ezzel meg-
szilárdítsa az új győzelmét, felismerje és a szatíra tüzé-
vel kiégesse mindazt, ami gátolja előrehaladásunkat
a kommunizmus felé vezető utunkon.

A tipikust nem szabad egyoldalúan, mint állandó
pozitív dolgot felfogni, nem ismerve el a negatív jelen-

²⁹ Az SzKP XIX. Kongresszusának anyaga. 87. old.

ségek sajátos jellegzetességét, azon az alapon, hogy ezek nálunk kevésbé vannak elterjedve és ezért állítólag nem lehetnek a tipizálás tárgyai.

A *Kommuniszt* című folyóiratnak „A szovjet irodalom fontos feladatai” című szerkesztőségi cikke (1952. 21. sz.) hangsúlyozta: „Vessünk véget annak a helytelen elképzelésnek, amely szerint csak a pozitív tipizálható és ábrázolható, míg valóságunk negatív oldalát, amely a pozitívnál kevésbé elterjedt, nem kell tipizálni. Ez egyoldalú felfogás, amely lebecsüli a maradiság és a sablon elleni harc, az emberek tudatában még meglévő kapitalista csökevények elleni harc jelentőségét. Tipizált alakokban kell a régit, az elhalót, a negatívot bemutatni, mint a szovjet valóságtól idegen jelenséget.”

Ennek ellenére az írók és művészek közül sokan még ma is helytelenül értelmezik ezt a kérdést.

Tyimofejev professzor az irodalom- és nyelvtudomány kérdéseivel foglalkozó egyik tudományos ülésen elhangzott, „A szocialista realizmus sztálini alapelve” című előadásában — amint ezt a *Lityeraturnoj Gazeta* 1952 október 20-i száma közölte — helytelenül határozta meg a negatív alakok helyét és jelentőségét a szovjet irodalom alkotásaiban. Tyimofejev professzornak az a véleménye, hogy a negatív alakok művészetünkben nem lehetnek tipikusak; a negatív jelenségeket szórványosoknak, „individuais jellegűeknek” tekinti „a szocialista társadalom tipikus körülményeihez” képest.

Ebből származik az, mondja Tyimofejev professzor, hogy a szovjet satíráíró nem általánosítja, nem tipizálja az élet tényeit, hanem csupán egyes, „individuais” jelenségek ellen száll síkra. Ezáltal a satíra, az életünkben meglévő rossz elleni harc kiiktatódik a realista művészet hatásköréből, amelynek pedig a tipikus alakok megteremtése a fő feladata.

A *Pravda*-nak „Az irodalmi kritika harci feladatai”

című vezércikke (1952 november 30.) keményen elítélte Tyimofejev professzor helytelen kijelentéseit.

„Itt — írta a *Pravda* —, újból kísérlet történt annak a vulgáris elképzelésnek az újjáélesztésére, mely a tipikust csak mint statisztikai átlagot tekinti. Ez az álláspont ellenkezik a tipikus marxista-leninista értelmezésével és tagadja, hogy az életünkről szóló művekben lehet szatirikus típusokat alkotni.”

Sajnos, Tyimofejev professzor nem áll egyedül. A *Szovjetszkoje Iszkussztvo* 1952 október 22-i száma közölte Marija Szmirnovának, a „Tanítónő” és a „Falusi orvos” című filmek forgatókönyvírójának „Az igazság a tipikusban” című cikkét, amelyben a cikkíró, bár helyesen taglalta a művészek előtt álló feladatokat, akiknek tanulmányozniuk kell az életet, s sokkal merészebben kell ábrázolniuk az egyszerű munkásokat — összezavarja a legfontosabb kérdést, a tipikus kérdését: csak egy oldalról, azaz helytelenül közelíti meg. Marija Szmirnova véleménye szerint csak az tipikus, ami a szovjet társadalomban előforduló pozitívumot tükrözi, míg a negatív nem határozza meg a szovjet társadalom arculatát, nem jellemző, tehát nem is lehet általánosítás tárgya. Magától értetődik, hogy a szovjet társadalom számára idegen a negatív jelenség és nem ez jellemzi a szovjet emberek arculatát. Nem lehet a negatív jelenségeket az általános jelenségek fokára emelni. Szmirnovának igaza van, amikor azt írja, hogy az életben előforduló karrierista tanítók, hitvány és műveletlen emberek nem határozzák meg a *tanító* magasztos fogalmát. Ez helyes. De ebből egyáltalán nem következik az, hogy csak a pozitív vonások jellemzők a szovjet tanítókra, hogy hibáikat és hiányosságait nem kell tipizálni. Szmirnova helyesen hangsúlyozza, hogy a szovjet társadalomban a pozitív az, ami a legelterjedtebb és mindenekfelett való, de hibát követ el, amikor ennek alapján elveti és elhallgatja a negatívot. Nem érti meg, hogy a pozitív és a nega-

tív mint ellentétek vannak meg az életben és szakadatlan harcban állnak egymással. Bár a szovjet társadalom általános törvényszerűségére a pozitív uralma, a pozitív győzelme és elsőbbsége jellemző, mégis, elszigetelt esetekben, egyes vidékeken vagy községekben jelentkezhethet a negatív típusok, a hitvány és műveletlen emberek túlsúlya.

A művésznek az a feladata, hogy az adott környezetre jellemző típusban ábrázolja a negatívot, általánosítva és leleplezve ártalmasságát és helytelenségét. Ilyen Loznyevoj alakja M. Bubenov „Fehér nyírfa” című regényében. Loznyevoj a szovjet társadalom számára idegen jelenség. Nem ő, hanem Lopuhov katona, Marijka partizán, Ozerov parancsnok, Brjancev komisszár és a Nagy Honvédő Háború többi hőse fejezi ki a szovjet rendszer legyőzhetetlen erejét, életképességét. Ezek az alakok a szovjet emberek jellemző, tipikus vonásait tükrözik. De ezen az alapon Loznyevojt nem lehet kirekeszteni az életből, a tipizálandó jelenségek szférájából. Loznyevoj a maga egyéniségével jellemző annak a környezetnek a tagjaira, akik ellen a párt és a szovjet nép könyörtelen harcot vív. Loznyevoj abban a pillanatban, amikor eldőlt a haza sorsa, az ellenség oldalán állt. Amikor Sztjepan Bojarkin partizánjai legyőzik Loznyevojt és társait, az élet igazsága jut érvényre, amelyet az író minden ellágyulás nélkül, a maga teljes bonyolultságában mutat be, s egyúttal felfedi azt is, ami a fő, az élenjáró, ami a társadalmi fejlődés törvényszerűségét tükrözi.

A harc dialektikájának feltárása csak akkor sikerül, ha a művész tipizálja, formába önti a társadalmi fejlődés ellentéteit — az *élenjárót* is (azt, amely az új megszületésében és harcában a legerőteljesebben jut kifejezésre) és az *elhalót* is (azt, amely fékezi az előrehaladást). Csak ebben az esetben lehet megmutatni a konfliktus lényegét, az új harcának és győzelmének társadalmi jelentőségét, s csak ebben az esetben lehet

a negatívra rásütni a szegény bélyegét. „Íróinknak és művészeinknek — mondotta Malenkov elvtárs — műveikben ostromozniok kell a társadalomban még észlelhető hibákat, a fogyatékosságokat, egészségtelen jelenségeket, s pozitív művészi alakokban kell ábrázolniok az új típusú embereket, emberi méltóságuk egész nagyszerűségében, s ezzel elő kell segíteniök, hogy társadalmunk embereiben a kapitalizmus szülte fekélyektől és hibáktól mentes jellemeket, tulajdonságokat és szokásokat alakítsunk ki”³⁰.

A XIX. pártkongresszus határozatai arra kötelezik az írókat, hogy helyesen mutassák be az új és a régi, az elhaló harcát, könyörtelenül leplezzenek le mindenkit, aki akadályozza az új győzelmét, aki ellensége ügyünknek.

A párt állanóan hangsúlyozta, hogy okvetlenül fejleszteni kell a szovjet szatírárt, amely az egyik legélesebb és leghatékonyabb fegyver az emberek tudatában még meglévő kapitalista csökevények elleni harcban, a társadalomban elterjedt hibák és fekélyek feltárásában. Lenin és Sztálin műveiben, az írókhoz intézett leveleiben igen fontos útmutatásokat találunk arra vonatkozólag, hogy miként kell nekifogni a valóság ábrázolásának, s többek között milyennek kell lennie a szatírának. Leninnek és Sztálinnak a bírálatról és önbírálatról, mint a szovjet társadalom mozgatóerejéről szóló tanítása közvetlen kapcsolatban áll a szovjet szatíra lényegének és céljainak megértésével. Majakovszkijt szatirikus verseinek megírásakor közvetlenül Sztálin elvtársnak a kritikával kapcsolatos megnyilatkozásai vezették.

Anélkül, hogy ne foglalna el metszően szatirikus, leleplező álláspontot a régi világgal, a kommunizmus építését akadályozó hibákkal és ocsmányságokkal szemben, nem létezhet igazi, harcos szocialista művé-

³⁰ Az SzKP XIX. Kongresszusának anyaga. 86—87. old.

szet, amely küzd mindazért, ami szép, ami nagyszerű a földön. Gorkij, amikor az írónak, a kommunizmus harcosának arculatát jellemezte, rámutatott arra, hogy a szatírának az írói alkotás szerves részévé kell válnia, ki kell fejeznie az író realizmusának harcos irányzatosságát. „Szatirikus a multtal szemben, könyörtelen realista a jelenben és forradalmi romantikus az előrelátásban — íme, véleményem szerint ilyennek kell lennie az írónak — a munkásosztály szülöttének” — írta a nagy művész.

A szovjet írókat a harcos forradalmi művészet megteremtésében mindig a pártnak és a párt vezetőinek — Leninnek és Sztálinnak az útmutatásai vezérelték. A párt több ízben felhívta az írók figyelmét annak a harcnak a jelentőségére, amelyet a művészet eszközeinek, a szatíra fegyverének segítségével kell megvívniok a kapitalista előítéletek, maradi álláspontok képviselői ellen, a bürokraták, a csalók, a talpnyalók, az önző egyéni érdekeikkel törődő emberek ellen. A szovjet íróknak nincs okuk arra, hogy féljenek feltárni a hibákat, a nehézségeket. Nálunk vannak negatív típusok, kétszínű emberek, vannak hibák és visszaélések. De csak ott nincsenek hiányosságok, ahol nincs mozgás, nincs fejlődés. Már pedig mi fejlődünk, előrehaladunk, tehát nehézségek és hiányosságok is vannak nálunk. A szovjet íróknak bátran meg kell mutatniok az élet valódi konfliktusait, izzó vassal kell kiégetniok mindazt, ami rothadt, elkorhadt, ami hátráltatja a kommunizmus építését. A szovjet szatíraíró, amikor leleplezi a hibákat, az új megszilárdításáért harcol. Szatírája magasztos feladatot teljesít — az új, kommunista erkölcsre nevel és tökéletesíti a szovjet emberek legjobb tulajdonságait.

A szovjet szatírának erre az imént említett jellegére mutatott rá a *Kommunyiszt* egyik szerkesztőségi cikke („A szovjet irodalom fontos feladatai” 1952. 21. sz.):

„Az igazi szatíra nem lehet egyoldalú — eszménküli, nem hiányozhat belőle a pozitív igenlése. A valóság hibáit a társadalmi fejlődés haladó tendenciájának szempontjából, az élenjáróért, a haladóért folytatott harc szempontjából ostorozó szatíra — elutasítja az elhaló tendenciát. A szatírának a társadalomban harcoló erők valóságos viszonyát kell bemutatnia, az élenjáró fölényét és előnyeit, legyőzhetetlen erejét kell hangsúlyoznia.”

Malenkov elvtárs, amikor a szatíra fejlesztésének szükségességét hangoztatta, amikor felhívta a figyelmet Gogol és Scsedrin klasszikus hagyományainak rendkívüli fontosságára, a párt követelményeinek adott hangot:

„Helytelen volna, ha azt gondolnók, hogy a mi szovjet valóságunk nem nyújt anyagot a szatíra számára. Szovjet Gogolokra és Scsedrinekre van szükségünk, akik a szatíra tüzével égetnek ki az életből mindent, ami negatív, rothadt, elkorhadt, mindazt, ami fékezi az előrehaladást”³¹.

Malenkov elvtárs itt különös erővel emelte ki azt, hogy a klasszikus hagyományoknak mekkora jelentőségük van a szovjet irodalom fejlődése szempontjából, s milyen fontos az, hogy a szovjet írók tanuljanak a klasszikusoktól. Irodalmunknak alkotó módon kell elsajátítania ezt az örökséget, hogy teljesítse a Szovjetunió Kommunista Pártjának XIX. Kongresszusa által elébe tűzött feladatokat.

Az orosz irodalom klasszikusai tipikus hősök halhatatlan alakjait teremtték meg, amelyek rendkívüli kifejező erővel tükrözik a XIX. század társadalmi életének jellegzetes eseményeit. A nagy szatíraírók, Gogol és Scsedrin műveikben mélyrehatóan feltárták az önkényuralmi jobbagyrendszer bűneit; az általuk teremtetett negatív típusok a kizsákmányoló társadalom

³¹ Az SzKP XIX. Kongresszusának anyaga. 87. old.

ocsmányságait testesítik meg. Szatírájában Scsedrin eljutott egészen az önkényuralmi rendszer alapjainak tagadásáig, lerántotta a leplet a cári politika ember-telenségéről, s a tudatos felnagyítás eszközeivel logikusan végigvezette az önkényuralmi jobbagytartó rend, a Juduska Golovljovok, a glupovi városparancsnokok aljasságait, s azt a következtetést vonta le, hogy pusztulniok kell. Scsedrinnél az alakok felnagyítása politikai célokat szolgált, s egyáltalán nem csökkentette, hanem ellenkezőleg, még nagyobb nyomatékkal hangsúlyozta a különböző ugrjum-burcsejevek és hasonlók tipikus voltát. Scsedrin egész munkásságát a cári zsarnokok és a jobbagynyúzóok ellen, az egész emberiség ragyogó jövőjéért vívott harcnak szentelte. Szatírája magasztos, nemes ideált követett. „Ahhoz, hogy a szatíra igazi szatíra legyen és elérje célját, először az kell, hogy átéreztesse az olvasóval azt az ideált, amelyből az alkotó kiindul, másodszor az, hogy teljesen világosan bemutassa azt a tárgyat, amely ellen fulánkját irányítja.” Scsedrinnek, a nagy forradalmi demokratának szatírája ilyen is volt.

Gogol és Scsedrin tapasztalatainak elsőrendű jelentőségük van a szovjet szatíra fejlődésére nézve. A párt arra hívja fel a szovjet írókat, hogy sajátítsák el alkotó módon ezeket a tapasztalatokat, folytassák az orosz szatíra dicső hagyományait, hozzák be a művészet harcos eszközének — a szovjet szatírának elmaradását.

A szovjet irodalom eszmei és művészi színvonalának emeléséért folyó harcban nagy szerep vár az irodalmi kritikára, a folyóiratok és kiadók szerkesztőseire. Sztálin elvtárs új műveinek zseniális útmutatásai, a XIX. pártkongresszus történelmi jelentőségű határozatai alapján ki kell dolgozni a marxista-leninista esztétika legfontosabb problémáit, tudományos műveket és egy jó irodalomelméleti tankönyvet kell megjelentetni. A XIX. pártkongresszus határozatai

útbaigazítják az irodalom és művészet valamennyi dolgozóját, újabb alkotói sikerekre lelkesítik őket, s új, még nagyszerűbb távlatokat nyitnak meg előttük, olyanokat, amelyeneket egyetlen kor sem ismert az emberiség történetében.

A harcokban edzett, a sztálini génusz által vezérelt szovjet irodalom, a világ legeszmeibb, legforradalmibb irodalma kész az előtte álló történelmi feladatok teljesítésére.

Egy pillanatig sem kétséges, hogy a szovjet írók, az irodalom és a művészet dolgozói ott fognak harcolni a kommunizmus építőinek első soraiban, a párt XIX. kongresszusának történelmi jelentőségű határozataival felvértezve új sikereket fognak elérni alkotómunkájukban, s olyan magas eszmei és művészi színvonalú műveket alkotnak majd, amelyek méltók a sztálini korszakhoz.

A fordítást átnézte: Nagy Géza.

Műszaki vezető: Szécsi Andor.

A könyvszedését 1953. V. 8-án kezdték meg. Megjelent VI. 4-én, 4000 példányban. — Ez a könyv 4,3 szerkesztői ívet tartalmaz. — Terjedelem 4,4 (A/5) iv.

Ez a könyv az MNOSZ 5601—50 Á és MNOSZ 5602—50 Á szabványok szerint készült.

3.— Ft

